

Kamer der Volksvertegenwoordigers.

VERGADERING VAN 15 FEBRUARI 1907.

Ontwerp van wet tot wijziging der artikelen 151, 187 en 413 van het Wetboek van Strafvordering (1).

VERSLAG

NAMENS DE MIDDENAFDEELING (2) UITGEBRACHT DOOR
DEN HEER CARTON DE WIART.

MIJNE HEEREN,

« Niemand kan worden veroordeeld zonder dat hij gehoord werd. » Zóó luidt de regel der Digesten.

Steunende op dezen regel, keurt eene nog al talrijke school elk vonnis bij verstek af. Tegen afwezigën prijst zij maatregelen aan om ze op te sporen; zij verbiedt echter de dwangmiddelen. Zij zegt dat deze of ondoelmatig of gevaarlijk zijn : ondoelmatig, zoolang de veroordeelde verscholen blijft of wanneer hij zich weder vertoont en dan het vonnis doet vervallen door een enkele wilsuïting; gevaarlijk, omdat die dwangmiddelen worden aangewend zonder dat men weet welke middelen tot verdediging de veroordeelde kan doen gelden.

Soortgelijk stelsel kan een ideaal zijn. Het is echter de bijzondere eigenschap van het ideaal, dat het steeds benaderd en nooit bereikt wordt. Ongetwijfeld is het wenschelijk dat de vonnissen worden gewezen nadat partijen zijn gehoord. Doch in den tusschentijd moet er uitspraak worden gedaan. « Wordt een nog al zwaarwichtig misdrijf gepleegd, zegt Thonissen, dan eischt de openbare meening dat de schuldige zoodra mogelijk wordt veroordeeld tot het ondergaan der straf die hij verdiende. Eene plechtige schuldigverklaring, door de vertegenwoordigers van de rechterlijke macht uitgesproken na een gewetensvol onderzoek der bewijzen, levert voordeelen op, die het onmogelijk is te ontkennen. Zij geldt als eene waarschuwing voor de misdadigers en tevens als eene voldoening voor de eerlijke burgers. Hare

(1) Wetsontwerp, n° 104 (zittingsjaar 1898-1899).

(2) De Middenafdeeling, voorgezeten door den heer Nerinx, bestond uit de heeren Janson, De Cocq, Hoÿois, Lefebvre, Mabilie en Carton de Wiart.

uitwerking is veel meer heilzaam dan de eenvoudige aanmaning om voor de rechters te verschijnen (1). »

* * *

De openbare orde moet men echter doen overeenstemmen met de rechten van elken burger. Men moet volstrekt vermijden dat, wanneer er sprake is van verstek, het gerecht zich blootstelt, hetzij door overdreven vereenvoudiging, hetzij door eene spitsvondige rechtspleging, de deur te sluiten voor de waarheid.

Al de wetsverklaarders zijn het nu eens om te bekennen dat, in boetstraffelijke zaken, de wetgever zich tegen dit gevaar niet heeft gewapend. « Op dat gebied is de termijn zóó kort en worden de vormen in zulke mate over 't hoofd gezien, dat elke verdediging en nagenoeg elke rechtsbedeeling zijn afgeschaft (2). »

Artikel 187 van het Wetboek van Strafvordering luidt als volgt :

« Veroordeeling bij verstek wordt als niet gedaan beschouwd, zoo de betichte, binnen vijf dagen na de beteekening die hem of te zijner woonplaats daarvan is gedaan, boven één dag voor elke vijf myriameter, verzet aantekent tegen het ten uitvoer leggen van het vonnis en zijn verzet beteekent zoowel aan het openbaar ministerie als aan de burgerlijke partij.

» Niettemin komen de kosten van expeditie, van beteekening van het vonnis bij verstek, alsmede die van het verzet, ten laste van den betichte. »

Wanneer het burgerrechtelijke rechtsoverredingen geldt, worden de belangen van den niet verschijnenden pleiter op eene veel meer doelmatige wijze door de wet beschermd.

Is deze bij verstek veroordeeld, dan wordt het vonnis hem beteekend door eenen bijzonder aangewezen deurwaarder en kan hij verzet aantekenen zoolang het vonnis, dat hem veroordeelt, niet ten uitvoer werd gelegd. Ja zelfs, dit vonnis wordt als niet uitgesproken beschouwd, zoo het niet binnen zes maanden ten uitvoer werd gelegd. (Art. 156, 158 en 159 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.)

Anderdeels gaat, voor het Assisenhof, de uitgesproken veroordeeling voor goed in kracht van gewijsde slechts na verloop van 20 jaar, te rekenen van de laatste akte der wederspanning aan de wet. Zoolang die 20 jaar niet verlopen zijn, moet er omtrent den wederspanning die zich vrijwillig gevangen geeft of die in hechtenis wordt genomen, opnieuw uitspraak worden gedaan. Eveneens dient te worden gewezen op de plechtige wijze waarop het onderzoek geschiedt, evenals op de gansche rechtspleging die de ruimste openbaarheid voor de uitspraak oplegt. (Art. 472 en 476 van het Wetboek van Strafvordering.)

In boetstraffelijke zaken wordt echter het vonnis bij verstek uitgesproken

(1) THONISSEN, *Travaux préparatoires du Code de procédure pénale belge*, blz. 119.

(2) FAUSTIN HÉLIE, *Instruction criminelle*, § 566.

na eene eenvoudige dagvaarding aan de woonplaats van den beklaagde. Dat vonnis wordt beteekend op dezelfde wijze als de dagvaarding, en tien dagen na deze beteekening gaat het vonnis in kracht van gewijsde, indien de veroordeelde binnen vijf dagen geen verzet of beroep heeft aangeteekend.

Deze korte termijnen evenals de spitsvondige rechtspleging voor de wijzen van beteekening der vonnissen bij verstek, hebben voor gevolg dat een ingezetene voorgoed kan veroordeeld zijn zonder, op welke wijze ook, kennis te hebben gehad van de vervolgingen die tegen hem werden ingesteld.

Op een veertiental dagen kan men, wanneer men uit zijne woonplaats is verwijderd, onherroepelijk zijn veroordeeld tot eene gevangenisstraf van verscheidene jaren, tot boeten van verscheidene duizenden frank, zonder te zijn gehoord en zonder dat men eenige schuldige daad heeft gepleegd. Misschien was het vonnis te strenger daar de rechtbank in de meening verkeerde slechts eene voorloopige veroordeeling uit te spreken. Om 't even. Komt de veroordeelde terug, dan hebben de dienaars der openbare macht tot last hem gevangen te nemen. Men zal zijne uitlevering kunnen aanvragen. Vergeefs vraagt hij om te verschijnen voor rechters die in de volstrekte onmogelijkheid zijn het door hen uitgesproken vonnis te herzien. Het vonnis bij verstek geldt als een vonnis dat niet meer verbroken kan worden. Mocht het om deze of gene reden vatbaar voor nietigverklaring geweest zijn, dan zijn die redenen thans niet meer geldig. De regelen betreffende de samenvoeging der straffen en de wettelijke herhaling zullen worden toegepast, wanneer de veroordeelde een nieuw misdrijf pleegt.

Is een behoorlijk gevestigde burger, aan wien men de gedurende zijne afwezigheid ontvangen beteekening niet heeft doen bestellen, niet gewaarborgd tegen een mogelijk verlies van zijn recht, uit hoofde van de korte termijnen die thans zijn bepaald om verzet of beroep aan te tekenen, dan is uit dien hoofde de toestand nog gevaarlijker wanneer het betreft personen die men niet eens zou hebben kunnen bereiken op een echte woonplaats. In het Wetboek van Strafvordering is er hoegenaamd geen sprake van de terhandstelling der dagvaarding : te dezen opzichte kan men dus enkel de algemeene beginselen nagaan. Men gedraagt zich bijgevolg naar de regelen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering : aan de beteekening aan de woonplaats, ja aan de beteekening aan de bureu, aan burgemeester en schepenen, of aan het Parket zelf, kent men hetzelfde wettig vermoeden en dezelfde uitwerking toe als aan de beteekening aan den persoon zelf. En, zoo er in burgerrechtelijke zaken voortdurend moeilijkheden oprijzen om te kunnen bepalen welke de echte woonplaats is van den gedaagde, in boetstraffelijke zaken komen die moeilijkheden te meer voor daar de gedaagden over 't algemeen veel minder in dezelfde plaats gevestigd blijven.

Een belichte, wiens goede trouw niet wordt betwijfeld, te onttrekken aan de gevolgen, wat aangaat gevangenisstraf en boete, alsmede aan de zedelijke gevolgen van eene veroordeeling waarvan hij geen kennis heeft, dat is de plicht van eene wetgevende vergadering die de rechten van elken burger ter harte neemt. Dat is het doel der hervorming welke dit voorstel wil invoeren.

Beaumarchais verhaalt dat op zekeren dag Lodewijk XVI, hoogst voldaan

over een dienst dien hij hem bewezen had door middel van een oorlogsschip, wilde vernemen door de tusschenkomst van den graaf de Maurepas wat de schrijver van *Le Mariage de Figaro* verlangde als belooning. Het antwoord van Beaumarchais luidde : « Nooit te worden veroordeeld zonder te zijn gehoord, Heer Graaf, en dan zal ik mij te goed beloond achten. » (1) Deze belooning, of beter gezegd dit natuurlijk recht moet worden toegekend aan al de burgers. Het komt dringend voor, eene wettelijke leer in te trekken waardoor een regel, steunende op de meest gebiedende en meest ontegenzeggelijke billijkheid, te lang in gevaar werd gebracht.

* * *

De door ons aangeprezen hervorming werd sedert veertig jaar in Frankrijk ingevoerd.

Bij het aannemen van eene wet betreffende de in het buitenland gepleegde misdaden, wanbedrijven en overtredingen (wet van 27 Juni-3 Juli 1866), achtte de Fransche wetgevende macht het nuttig en gepast, artikel 187 van het Wetboek van Strafvordering te wijzigen door deze wijziging toe te passen niet uitsluitend op de in het buitenland gepleegde wanbedrijven, maar op *al de wanbedrijven in 't algemeen*.

In dit land is artikel 187 vervangen door de volgende bepaling :

« Veroordeeling bij verstek wordt als niet gedaan beschouwd, zoo » de betichte, binnen vijf dagen na de beteekening die aan zijn persoon of » zijne woonplaats daarvan is gedaan, boven één dag voor elke vijf myriameter, verzet aantekent tegen het ten uitvoer leggen van het vonnis en » zijn verzet beteekent zoowel aan het openbaar ministerie als aan de » burgerlijke partij.

» De kosten van expeditie, van beteekening van het vonnis bij verstek, » alsmede die van het verzet, kunnen ten laste van den betichte gelegd » worden.

» Werd de beteekening niet gedaan aan den persoon van den betichte, of » is het door de akten van tenuitvoerlegging van het vonnis niet bewezen » dat de betichte kennis daarvan heeft gehad, dan is het verzet ontvankelijk » totdat de termijnen van verjaring der straf zijn vervallen. »

Het is bekend dat de toepassing van deze wet aanleiding heeft gegeven tot zeer talrijke moeilijkheden. Men moet deze moeilijkheden vooral wijten aan den spoed met welken zij werd ingevoerd. De voorbereidende behandeling van die wet wordt inderdaad door den wetsverklaarder zonder nut geraadpleegd.

* * *

Geleid door de gegronde begrippen die wij hierboven in herinnering brachten, diende de heer Le Jeune, Minister van Justitie, reeds in 1891, bij de Kamer der Volksvertegenwoordigers een wetsontwerp in tot verbetering van artikel 187 van het Wetboek van Strafvordering.

(1) *Requête à MM. les représentants de la commune de Paris*, door Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais, lid van gezegde Vertegenwoordiging. Deel V, blad. 89. Uitgave in-8° van 1809.

Dat ontwerp verviel ten gevolge van de ontbinding der Kamers. Doch ter zitting van 29 Januari 1897 maakte de heer Le Jeune gebruik van zijn recht om, als lid van de Wetgevende macht, den volgenden tekst aan den Senaat te onderwerpen :

« EENIG ARTIKEL. — Artikel 187 van het Wetboek van Strafvordering » wordt ingetrokken en vervangen door de hiernavolgende bepalingen :

» Veroordeeling bij verstek wordt evenals niet gedaan beschouwd, zoo » de veroordeelde tegen het ten uitvoer leggen van het vonnis verzet aantekent op de hierna bepaalde wijze.

» De termijn voor het aantekenen van verzet bedraagt tien dagen, boven één dag voor elke vijfmyriameter. Hij vangt aan op den dag na dien waarop het vonnis werd beteekend, zoo dit werd gedaan, sprekende tot den veroordeelde persoonlijk.

» Werd van de ter woon van den veroordeelde gedane beteekening van het vonnis geen kennis gegeven sprekende tot hem persoonlijk, zoo vangt de termijn eerst aan op den dag na dien waarop hij er kennis van heeft gehad.

» Het verzet is ontvankelijk totdat de termijnen van verjaring zijn vervallen zoo het vonnis niet werd beteekend of zoo het niet bewezen is dat de veroordeelde kennis heeft gehad van de te zijner woon gedane beteekening.

» Verzet wordt, op aanzoek van den veroordeelde, beteekend aan het openbaar ministerie en aan de overige betrokken partijen.

» Wanneer de termijn, te rekenen van den dag, waarop het vonnis beteekend werd, verlopen is zonder dat verzet beteekend werd, mogen de veroordeelingen ten uitvoer worden gelegd.

» De kosten van uitvaardiging en beteekening van het vonnis alsmede die van het verzet, zijn ten laste van den verzettende, zoo het verstek aan hem te wijten is. »

Deze tekst gaf aanleiding tot een eerste verslag van den achbaren heer Audent, namens de Commissie voor de Justitie, ter vergadering van den Senaat, den 9^{en} Maart 1898.

Daar de achbare heer Begerem, Minister van Justitie, den tekst der Commissie had gewijzigd, werd door deze een tweede verslag uitgebracht ter vergadering van 24 Januari 1899. De openbare behandeling had plaats in de vergadering van 22 Februari 1899; zij had voor gevolg dat het ontwerp van de Commissie, aangevuld door een amendement van den achtbaren heer Le Jeune, werd aangenomen met 54 stemmen tegen 2.

* * *

Dit wetsontwerp, verwezen naar de Kamer der Volksvertegenwoordigers en door de afdeelingen daarvan goedgekeurd, verschilt, in verscheidene punten, van den oorspronkelijken tekst voorgesteld door den heer Le Jeune. Het bevat vijf artikelen en bepaalt zich niet bij het wijzigen van artikel 187 van het Wetboek van Strafvordering : het wijzigt ook eenigszins de artikelen 181 en 413 van dat Wetboek.

In uwe Middenafdeeling gaf het onderzoek van gezegd wetsontwerp aanleiding tot verscheidene aanmerkingen, die het ons nuttig voorkomt hier op beknopte wijze mede te deelen; zóó zal bijgedragen worden tot de verklaring van eene hervorming waarvan de toepassing, evenals dit in Frankrijk gebeurde, ongetwijfeld zal gepaard gaan met menige moeilijkheid van rechtskundigen en van practischen aard.

I.

Omvang en wijze van toepassing van het nieuw artikel 187 van het Wetboek van Strafvordering.

De nieuwe bepaling heeft ten doel den niet verschijnende uitstel te verleenen om verzet aan te teekenen tegen de gevolgen van het vonnis bij verstek na het vervallen van de gewone termijnen, indien het vonnis niet werd beteekend aan den persoon van den betichte. Zij wil een betichte, wiens goede trouw niet wordt betwijfeld, onttrekken aan de gevolgen, wat aangaat gevangenisstraf en boete, alsmede aan de zedelijke gevolgen van eene veroordeeling waarvan hij geen kennis heeft.

Deze bedoeling blijkt uit den tekst van het nieuw artikel : hij veronderstelt : 1° een betichte ; 2° eene straf die door verjaring kan vervallen.

Gezegde tekst is echter niet van toepassing op de vonnissen die enkel een vraagstuk betreffende de bevoegdheid oplossen of de benaming van feiten bepalen. Hij is evenmin van toepassing op de vonnissen tot verklaring of terechtwijzing die uitspraak doen over de contentieuse tusschengeschillen waartoe de tenuitvoerlegging van vonnissen aanleiding geeft.

Anderdeels dient hier te worden herinnerd dat, zoo artikel 187 enkel geldt voor de vonnissen uitgesproken door de boetstraffelijke rechtbanken, de daardoor bepaalde regelen van toepassing zijn en van toepassing zullen zijn, volgens den nieuwen tekst, op de arresten bij verstek, door de Hoven van Beroep uitgesproken. Dat blijkt uit artikel 208 van het Wetboek van Strafvordering.

Zal men echter verzet kunnen aantekenen tegen alle vonnissen van veroordeeling uitgesproken *tegen den betichte*, zelfs tegen die vonnissen welke hem veroordeelen tot het betalen van schadevergoeding aan de burgerlijke partij?

Dat kan niet betwijfeld worden. Immers, in artikel 1, § 2, is er sprake van « veroordeeling bij verstek », in 't algemeen, of, met andere woorden, van elke veroordeeling bij verstek; het 7° lid veroorlooft de *veroordeelingen* ten uitvoer te leggen; uit kracht van artikel 3 is de burgerlijke partij bevoegd om zich in cassatie te voorzien : daaruit volgt dat artikel 1 van toepassing is op de vonnissen gewezen op de besluitschriften van de burgerlijke partij.

Het kwam ons nuttig voor, in dat opzicht de algemeene bewoordingen van den tekst te bevestigen door eene uitdrukkelijke verklaring; immers, in Frankrijk, heeft het Hof van Cassatie, steunende overigens op de voor-

bereidende handelingen, beslist dat de beteekening aan de woonplaats den termijn voor het verzet niet onderbreekt, wat aangaat de veroordeeling tot schadevergoeding uitgesproken ten gunste van de burgerlijke partij. (Cass. Frank., 17 Januari 1901, SIREY, *Code d'instr. crim.*, n° 107; *Belg. judic.*, 1901, bl. 752.)

Doch welk zullen de rechten zijn van de burgerlijke partij en van de burgerrechtelijk aansprakelijke partij die bij verstek mochten veroordeeld zijn? Reeds nu wordt de vraag gesteld of, in boetstraffelijke zaken of wel in politiezaken, de burgerlijke partij het recht heeft verzet aan te teekenen tegen de vonnissen en arresten die tegen haar bij verstek zijn uitgesproken, wanneer zij zelf niet werd veroordeeld tot schadevergoeding.

Contra : Antwerpen, 13 Januari 1879: CLOES et BONJEAN, 27 p., 1041; Corr. Brussel, 21 Maart 1888, *Pas.*, 1892, III, 171.

Pro : Beroep Brussel, 20 Januari 1832, *Pas.*, 1832, III, 221; Corr. Brussel, 7 April 1885, *Pas.*, 1885, III, 113; Beroep Luik, 12 Januari 1888, *Pas.*, 1888, II, 86.

In Frankrijk wordt eveneens aangenomen, dat de burgerlijke partij bevoegd is om verzet aan te teekenen. (DALLOZ, Suppl., *Jugement par défaut*, n° 241; FUZIER HERMAN, *Jugement en matière criminelle*, n° 99; ROUGIER, *Jugements par défaut*, bl. 214; LABORDE, *Cours de droit criminel*, n° 1123.)

Er wordt echter gezegd dat geen buitengewone termijn tot het aantekenen van verzet is toegekend aan de burgerlijke partij; de tekst is niet van toepassing op deze, vermits er sprake is van « betichte » en van « verjaring der straf ». (Cass. Frankr., 30 Juni 1899, *Gazette des Trib.*, blz. 656; DALLOZ, *v^o citato*, n° 249; ROUGIER, n° 119, Contra : LABORDE, n° 1127.)

In den tekst van ons ontwerp, artikel 1, § 5, is er eveneens sprake van « verjaring der straf »; daaruit blijkt dat het enkel de veroordeelingen geldt, die tegen den betichte zijn uitgesproken. Het ontwerp ontkent dus stilzwijgenderwijs aan de burgerlijke partij en aan de burgerrechtelijk aansprakelijke partij het recht om verzet aan te teekenen binnen den buitengewonen termijn.

Het kwam ons echter geraden voor, het uitdrukkelijk te bepalen.

Het is overigens billijk, den buitengewonen termijn voor het aantekenen van verzet niet toe te staan aan de burgerlijke partij die niet verschijnt. Haar toestand is gansch verschillend van dien van den betichte; gezegde partij weet altijd dat de vervolging is ingesteld; zij was verplicht bijzondere keuze van woonplaats te doen voor het geding. Zij moet er voor zorgen dat de beteekeningen, te dezer woonplaats gedaan, haar worden besteld.

Dezelfde oplossing laat zich rechtvaardigen voor de burgerrechtelijk aansprakelijke partij. Ongetwijfeld stemt haar toestand meer overeen met dien van den betichte. Doch zij is, evenmin als de burgerlijke partij, veroordeeld tot eene straf. De redenen van menschlievendheid waarop is gegrond het buitengewoon recht tot aantekening van verzet, toegekend aan den betichte, gelden in mindere mate, daar er hier enkel sprake is van burgerlijke belangen. Overigens, de personen, die als aansprakelijk worden ver-

volgd, hebben gewoonlijk eene woonplaats, zij zijn ergens gevestigd en in staat om kennis van de vervolgingen te hebben.

Toch moest in het ontwerp duidelijk worden bepaald dat zij buiten de bepalingen daarvan vallen.

Wij stellen dus voor, aan het slot van artikel 1 het volgende toe te voegen : « Wat betreft de burgerlijke partij en den persoon die burgerrechtelijk aansprakelijk is, neemt de termijn tot aantekening van verzet altijd een aanvang te rekenen van de beteekening van het vonnis. »

II.

Hoe zal men bewijzen dat de veroordeelde kennis heeft gehad van het vonnis?

Opdat de veroordeelde verzet kunne aantekenen binnen den buitengewonen termijn, wordt vereischt dat het vonnis niet aan zijn persoon werd beteekend of, zoo het beteekend werd aan zijne woonplaats, dat de veroordeelde daarvan geen kennis had.

Paragraaf 4 van artikel 1 bepaalt inderdaad : « Werd van de aan den veroordeelde gedane beteekening van het vonnis geen kennis gegeven sprekende tot hem persoonlijk, zoo vangt de termijn eerst aan op den dag na dien waarop hij er kennis van heeft gehad. »

Van welke kennis is er sprake? Dat wordt in het artikel niet gezegd. Aan het openbaar ministerie is de last opgedragen, door *stellige* en *ter zake dienende* bewijsmiddelen het bewijs van die kennis te leveren. Er zal volstrekt vermoeden zijn dat de veroordeelde kennis heeft van het vonnis, indien de beteekening aan zijn persoon werd gedaan. In elk ander geval zal het tegenbewijs toegelaten zijn. Het spreekt dus van zelf dat in geen geval het inbrengen of het vertoonen, door het parket, van een eenvoudige beteekening van het vonnis aan de woonplaats, zal volstaan, ofschoon deze beteekening voldoet aan de vereischen, gesteld door de wetten betreffende de rechtspleging.

De veroordeelde zal niet moeten bewijzen dat hij onvrijwillig onwetend was en te goeder trouw handelde. Het is tegen hem dat het bewijs moet aangevoerd worden. Daartoe zal het openbaar ministerie kunnen steunen op akten van tenuitvoerlegging, zooals de inbeslagneming en de verkoop van goederen op het verzoek van de Schatkist of van eene burgerlijke partij, op de aanmaning om zich gevangen te geven, op de gevangenneming. Het zal andere middelen kunnen inroepen om daaruit de in morastelling en den aanvang der termijnen af te leiden.

Doch steeds zullen de rechters bevoegd zijn de waarde van die bewijsmiddelen te beoordeelen.

III.

Hoe zal men het recht tot aantekening van verzet, door het ontwerp aan den betichte toegekend, overeenbrengen met het recht tot aantekening van beroep, dat aan het openbaar ministerie en aan de burgerlijke partij toekomt?

Onder de bestaande wetten kunnen het openbaar ministerie en de burger-

lijke partij beroep aantekenen, zelfs vóór de beteekening van het vonnis. Dit beroep moet, op straffe van niet-ontvankelijkheid, worden aangeteekend binnen den wettelijken termijn, aanvangende te rekenen van den dag waarop het vonnis is uitgesproken. (Art. 203 van het Wetboek van Strafvordering; art. 7 en 8 der wet van 1 Mei 1849; Cassatie, 27 April 1891, *Pas.*, 1891, I, 153.)

Anderdeels kan het beroep, aangeteekend door het openbaar ministerie of door de burgerlijke partij, niet schaden aan het recht tot aantekening van verzet dat is toegekend aan den niet verschijnenden betichte.

Om beide belangen overeen te brengen, heeft de rechtspraak, bij gebreke van een uitdrukkelijken tekst, de volgende regelen bekrachtigd, afgeleid uit de met elkaar vergeleken artikelen 187 en 203 van het Wetboek van Strafvordering :

Het beroep, aangeteekend door het openbaar ministerie of de burgerlijke partij, kan niet voor gevolg hebben den betichte te onttrekken aan den eersten graad van rechtmacht.

Dit beroep is slechts voorwaardelijk; de rechter voor welken het wordt gebracht, neemt daarvan wettelijk kennis slechts voor zoover de niet verschijnende de termijnen tot aantekening van verzet laat verstrijken zonder zijne bezwaren aan te voeren; hij moet zijne uitspraak uitstellen totdat deze termijnen verstreken zijn. Wordt het verzet aangeteekend binnen den vereischten termijn, dan vervalt het beroep, doch het wordt opnieuw van kracht, zoo het verzet wordt afgewezen. (*Pandectes belges. V^o Appel pénal*, 212 et ss.; FAUSTIN-HÉLIE, *Instruct. crimin.*, III, 4426; DALLOZ, *V^o Appel en matière correct.*, n° 222; DALLOZ, *Supplém. Éod. verbo*, n° 53; Cassatie, 4 Dec. 1876, *Pas.*, 1877, I, 52.)

Overigens, de veroordeelde heeft het recht af te zien van zijn recht tot aantekening van verzet. Daarvan ziet hij af niet alleen door den termijn daartoe te laten verlopen zonder in dien zin handelend op te treden, maar ook door zelf beroep aan te teekenen vóórdat de termijn tot aantekening van verzet is verstreken of door over den grond der zaak te besluiten naar aanleiding van het beroep ingesteld door de vervolgende partij. (Cassatie, 21 Juni 1875, *Pas.*, 1875, I, 312; Cass., 4 Dec. 1876, Cass., 1877, I, 52; Idem, 4 April 1881, *Pas.*, 1889, I, 262.)

Doch, zoo de veroordeelde bevoegd is om af te zien van zijn recht tot aantekening van verzet, dan heeft de tegenpartij niet het recht hem, zijns ondanks, dit recht te ontnemen.

Zooals de wetten thans luiden, kan het uitstel, aan de hogere rechtsmacht opgelegd, geen schade toebrengen aan de belangen van de partij die beroep aantekent. Inderdaad, daar de zeer korte termijn tot aantekening van verzet (Wetb. Sfv., art. 151 en 187) aanvangt op een vast bepaalden stond (de beteekening aan den betichte of zijne woonplaats), kan de rechter, die in beroep uitspraak doet, altijd kennen den vasten datum waarop het recht tot aantekening van verzet vervalt; het mogelijke uitstel

moet dus niet van langen duur zijn. Bijgevolg zijn de rechten van beide partijen op gelijke wijze gewaarborgd door de van kracht zijnde rechtspraak.

Moest deze rechtspraak worden toegepast op den buitengewonen termijn tot aantekening van verzet, door het ontwerp gehuldigd, dan zou het uitstel, aan den rechter van den hooger en graad opgelegd gedurende dien termijn, het recht tot aantekening van beroep te niet doen. Immers, werd — zóó luidt het ontwerp — van de aan den veroordeelde gedane beteekening van het vonnis geen kennis gegeven sprekende tot zijn persoon, dan vangt de termijn eerst aan op den dag na dien waarop hij er kennis van heeft gehad en het verzet is ontvankelijk totdat de termijnen van verjaring der straf zijn vervallen, zoo het niet bewezen is dat de veroordeelde kennis heeft gehad van de aan zijne woonplaats gedane beteekening. Volgens deze regelen, zal het aanvangen van den termijn tot aantekening van verzet afhangen van eene omstandigheid waarvan de vervolgende partij dikwijls geen kennis zal hebben. Moest de huidige rechtspraak in dit geval worden toegepast, dan zou het voortzetten van de procedure in beroep voor een onbepaalden tijd geschorst zijn, telkens als de partij, die beroep heeft aangeteekend, niet zou kunnen bewijzen op welken datum de veroordeelde kennis heeft gehad van de beteekening. Soortgelijke belemmering van het uitoefenen van het recht tot aantekening van beroep zou des te minder aannemelijk zijn daar het vonnis van eersten aanleg, waarvan in beroep is gekomen, geen aanleiding zou geven tot de verjaring der straf. Alleen de verjaring der rechtsvordering zou niet onderbroken worden.

Onder die omstandigheden zou het recht tot aantekening van beroep denkbeeldig zijn : het zou geschorst blijven totdat de vervolging zou vervallen door verjaring.

In Frankrijk kwam het vraagstuk te berde naar aanleiding van de wet van 27 Juni 1866.

Rougier, die de zaak bijzonder heeft bestudeerd, zegt dat « het Hof verplicht is uitspraak te doen binnen dien termijn (de buitengewone termijn tot aantekening van verzet); zooniet zou de openbare rechtsvordering verjaren door verloop van drie jaren te rekenen van het beroep, de laatste der vervolgingsakten. Het vonnis waarover het uitspraak doet, loopt gevaar bij terugwerkende kracht te worden vernietigd ten gevolge van de ontbindende voorwaarde : het arrest zal noodzakelijkerwijs hetzelfde lot ondergaan.... Het is volstrekt noodig, uitspraak te doen over het beroep, zoo men de verjaring wil vermijden. Arrest, voorziening misschien, verwijzing, tenuitvoerlegging, dit alles zal van geen tel meer zijn zoodra verzet is aangeteekend tegen het vonnis.» (*Traité théorique et pratique des jugements conditionnels*, blz. 296 en 273.)

De andere schrijvers *schijnen* van eene tegenovergestelde zienswijze te zijn. Zij drukken inderdaad dezen algemeenen regel uit : om de artikelen 187 en 203 van het Wetboek van Strafvordering overeen te brengen, moet men wachten, om uitspraak te doen over het beroep, totdat de termijnen tot aantekening van verzet verstreken zijn. Men kan echter meenen dat

die schrijvers enkel den gewonen toestand bedoelen, namelijk den gewonen termijn tot aanteekening van verzet. Zij beroepen zich inderdaad op schrijvers en arresten van een vroegeren tijd dan de wet van 1866; sommigen voegen er eenige arresten van latere dagteekening bij, doch daarin wordt niet gezegd dat er sprake is van den buitengewonen termijn. (DALLOZ, *Code d'instr. crim.*, art. 203, n° 166. — SIREY, *Code d'instr. crim.*, art. 203, n° 23. — *Pandect franç.*, v^o. *Appel correct.*, n°s 245, 246.)

Het ligt ontegensprekelijk in de bedoeling van het Belgisch ontwerp dat de buitengewone termijn tot aanteekening van verzet de gedingvoering in beroep niet tegenhoudt.

Het is inderdaad zeker dat dit ontwerp den termijn, bij gunste toegekend aan den veroordeelde die niet persoonlijk werd bereikt door de beteekening, niet volkomen gelijkstelt met den gewonen termijn tot aanteekening van verzet. De buitengewone termijn verschilt van den gewonen termijn hierin, dat hij niet belet de veroordeelingen ten uitvoer te leggen (art. 1, § 7). Evenzoo belet de buitengewone termijn tot aanteekening van verzet niet, dat de vervolgende partijen zich in cassatie voorzien (art. 3), ofschoon als beginsel moet aangenomen dat men zich in cassatie kan voorzien enkel tegen vonnissen, die in kracht van gewijsde zijn gegaan en in hoogsten aanleg zijn uitgesproken.

Werkelijk bestaat tusschen den buitengewone termijn tot aanteekening van verzet en den gewonen termijn het volgend verschil: de buitengewone termijn schort niet, zooals de gewone, de *uitwerking* van het vonnis op. Dit vonnis is een eindvonnis, doch onderworpen aan deze ontbindende voorwaarde: het verzet aangevend binnen den buitengewonen termijn.

Hieromtrent moet elke twijfel worden weggenomen. Misschien zouden uitdrukkelijke verklaringen in den loop der behandeling kunnen volstaan, omdat zij gevolgen, die reeds stilzwijgenderwijs in het ontwerp begrepen zijn, duidelijk zouden maken. Doch, daar het een zeer gewichtig vraagstuk geldt en om te beletten dat de rechtbanken zouden aarzelen, was de Middenafdeeling van meening dat het beter was, in het ontwerp een tekst op te nemen die tusschen § 7 en § 8 zou worden ingelascht en luiden als volgt:

« Ingeval de vervolgende partijen, of een harer, zich in hooger beroep voorzien, kan er uitspraak over het beroep worden gedaan wanneer de termijn, te rekenen van den dag na de beteekening van het vonnis, verloopt zonder dat het verzet is beteekend. »

Welk zal, ingeval van verzet na een arrest uitgesproken naar aanleiding van het beroep, het lot zijn van het eerste vonnis?

Bepaalt de veroordeelde er zich bij, verzet aan te teekenen tegen het arrest, dan ziet hij alleen daardoor af van elk verzet tegen het eerste vonnis.

Teekent hij, integendeel, verzet aan tegen het eerste vonnis, dan wordt dit vonnis beschouwd evenals niet uitgesproken, en het daarop gegrond beroep, vervalt tegelijkertijd met het vonnis.

Het kan streng voorkomen, gansch de gedingvoering op die wijze te doen

vervallen. Een groot nadeel kan daardoor worden toegebracht aan de burgerlijke partij die evenveel belang moet inboezemen als de betichte. Eindelijk, is het dikwijls door zijn eigen schuld dat de betichte niet wordt bereikt door de beteekening; dat is, onder andere, het geval, wanneer hij nagelaten heeft de verordeningen betreffende het in- of afschrijven op de bevolkingsregisters na te leven.

Het door ons voorziene bezwaar is echter het noodzakelijk gevolg van de uitbreiding, door het ontwerp, van den termijn tot aanteekening van verzet.

IV.

Gevolgen van den buitengewonen termijn voor het aanteekenen van verzet, ten aanzien van het ten uitvoer leggen der veroordeelingen.

Het nieuwe artikel 187 houdt, evenals de afgeschafte bepaling, het aan persoon of ter woonplaats beteekende vonnis voor een eindbeslissing, na het verloop van den termijn voor het beroep vastgesteld.

Inderdaad, in de verslagen der Commissie van den Senaat wordt gesproken van « daden van tenuitvoerlegging »; welnu, in strafzaken worden enkel eindvonnissen ten uitvoer gelegd.

Het nieuwe artikel 187 stelt vast, dat de termijnen voor de verjaring der straf beginnen te loopen : dus is er straf, en wel andere straf dan voorloopige.

Het vonnis kan niet vergeleken worden bij het niet-beteekende vonnis, omdat het, naar luid van den tekst zelf, de openbare actie sluit, de straf vaststelt, toelaat de straf te laten ondergaan.

Om dezelfde redenen kan het vonnis ook niet worden vergeleken bij een vonnis dat voorloopig door eene opschortende voorwaarde vrijdeld wordt.

Men onderscheide dus de volgende onderstellingen :

1° Indien de veroordeelde niet handelt gedurende den termijn van de verjaring der straf, blijft men onderworpen aan het oud artikel 187. Indien de tenuitvoerlegging is geschied, is zij onherroepelijk. Na het verloop van de termijnen der verjaring staat het vonnis vast ;

2° Indien de veroordeelde verzet aanteekent, wordt het vonnis te niet gedaan.

De kracht van het vonnis is niet opgeschort, maar de ontbinding heeft plaats gehad. Met andere woorden, het vonnis is behept met de ontbindende voorwaarde wier werking aangeduid staat in artikel 1183 van het Burgerlijk Wetboek, dat een verbintenis niet belet uitgevoerd te worden, behoudens haar terugwerkend te vernietigen.

Laten wij aanmerken dat het niet tegenstrijdig is tegelijkertijd te zeggen, dat een vonnis een eindbeslissing uitmaakt en dat het, door een beroep, voor vernietiging vatbaar is.

Eindbeslissend, dat is niet hetzelfde als onherroepelijk, onontbindbaar.

Meer nog, er bestaan geen vonnissen die niet met de ontbindende voor-

waarde behept zijn. Een op tegenspraak gewezen arrest, dat in kracht van gewijsde is gegaan, kan terugwerkend te niet gedaan worden door middel van het rekest-civil in burgerlijk recht, van de herziening in strafrecht. (GARRAUD, n° 1246, 1^e uitgaaf.)

Het beginsel van de ontbindende voorwaarde wordt daarenboven zonder bezwaar toegepast in zake van contumacie.

Ingevolge daarvan, bij vervalling der voorwaarde (dat wil zeggen, bij ontstentenis van beroep binnen den termijn) wordt het vonnis terugwerkend onherroepelijk.

Welke zijn dus, wat betreft de tenuitvoerlegging, de gevolgen van een vonnis anders dan aan den persoon beteekend?

Dit vonnis kan worden uitgevoerd tegen den persoon en op zijne goederen.

Ten aanzien van de tenuitvoerlegging, zal dus het vonnis als eindbeslissing gelden, behoudens de gevolgen van de ontbindende voorwaarde die uit het verzet voortspruit wanneer dit verzet regelmatig aangeteekend wordt.

Dit vraagpunt vergt toch nadere bepaling.

Het 8ste lid van artikel 1 veroorlooft uitdrukkelijk de tenuitvoerlegging der veroordeelingen, wanneer de termijn, te rekenen van den dag der beteekening van het vonnis, verlopen zal zijn zonder dat het verzet aange-teekend werd.

« Het dient wel verstaan, zegde de Commissie van den Senaat, dat die tenuitvoerlegging mag geschieden, wanneer de beteekening van het vonnis naar de regelen der rechtspleging zal gedaan geweest zijn, hetzij aan den persoon, hetzij aan zijne woonplaats, kunnende het verzet alleen ter sprake brengen de regelmatigheid van de beteekening aan de woonplaats (1). »

Maar welke zijn de veroordeelingen die aldus kunnen ten uitvoer gelegd worden? Zijn het tevens de veroordeelingen uitgesproken op den eisch der openbare partij, en die welke door de burgerlijke partij werden aangevraagd? De handelingen van den Senaat zeggen het ons niet.

Eene burgerlijke partij bekomt tegen een afwezigen veroordeeling wegens verduistering, aftroggelarij, slagen en verwondingen, doodslag bij onvoorzichtigheid. Zal die moeten wachten, om de veroordeeling ten uitvoer te leggen, totdat de buitengewone termijn voor het verzet verlopen is, dat wil zeggen, totdat er voorgoed verjaring zij? Zou zulke oplossing de kwade trouw niet in de hand werken? Zal het doel van de hervorming die wij beoogen, niet genoegzaam bereikt zijn, wanneer de wetgever zal hebben belet, dat een betichte, zonder zich te hebben kunnen verdedigen, eene veroordeeling onderga, die hem op onherstelbare wijze in zijne eer zal krenken? Is het niet alleen ten aanzien daarvan dat de thans bestaande wet misbruiken en klachten verwekt?

De tenuitvoerlegging, door het 8ste lid van artikel 1 toegelaten, sluit dus geenszins de tenuitvoerlegging der veroordeelingen uit ten bate der burger-

(1) *Handelingen der Wetgevende Kamers. Doc. Senaat, 1897-1898, n° 56.*

lijke partij, behoudens de ontbindende voorwaarde die uit het verzet zelf voortspuit. Zij blijven uitvoerbaar gedurende dertig jaar.

Wanneer het verzet zich voordoet binnen den buitengewonen termijn, voorzien bij het nieuwe artikel 187, zal de ontbindende voorwaarde dus hare gevolgen uitwerken op de burgerlijke partij die haar vonnis uitgevoerd zal hebben. Deze zal het slachtoffer zijn, indien zij bij het verzet moet onderdoen. Dit gevolg zal streng schijnen, maar ten slotte zal de burgerlijke partij toch maar moeten terugbetalen, wanneer het zal gebleken zijn dat zij op niets recht had.

V.

Gevolgen van den buitengewonen termijn voor het aanteekenen van verzet ten aanzien der rechtspleging.

Het verzet doet het vonnis te niet. Het vernietigt insgelijks zijne gevolgen. Maar wat het niet vernietigt, is de rechtspleging die vóór de terechtzitting heeft plaats gehad.

Er zijn in de rechtspleging der zaken bij verstek, drie deelen te onderscheiden, namelijk vóór de terechtzitting, ter terechtzitting zelve, en na de terechtzitting.

a) Rechtspleging vóór de terechtzitting.

Om ter terechtzitting te geraken moet men een van de twee wegen gekozen hebben : of het voorbereidend onderzoek, of de rechtstreeksche dagvaarding.

Ingeval van voorbereidend onderzoek, wordt de zaak aanhangig gemaakt bij den onderzoeksrechter door een eisch van het openbaar ministerie, of door een misdrijf op heeter daad dat hem ter oore komt, of door een aanklacht met aanstelling van burgerlijke partij. De rechtbank krijgt de zaak in handen door middel van een bevel van verwijzing.

Geheel deze rechtspleging blijft bestaan na een verzet. Dat blijkt reeds uit artikel 188 van het Wetboek van Strafvordering, aldus luidende : « Het verzet behelst van rechtswege dagvaarding op de eerste terechtzitting. » Dat blijkt ook uit onzen tekst, die zegt : « de *veroordeeling* wordt als niet gedaan beschouwd », niet de rechtspleging die tot de debatten voert.

Bijgevolg :

α) De bevoegdheid der rechtbank wordt vastgesteld door de voorafgaande rechtspleging. (Indien bijvoorbeeld een militair voor de boetstraffelijke rechtbank vervolgd wordt, in samenhang met burgerlijke medeplichtigen, en hij bij verstek veroordeeld wordt en de burgers vrijgesproken, zal zijn verzet hem nochtans voor de boetstraffelijke rechtbank terugbrengen. (Vgl. *Pand. Belges*, v^o *Connexité en matière criminelle*, n°s 115-117.)

β) Het voorbereidend onderzoek kan niet na de rechtstreeksche dagvaarding ingesteld worden.

γ) Het onderzoek kan niet worden heropend, wanneer het gesloten is verklaard door een bevel van verwijzing.

b) *Rechtspleging ter terechtzitting.*

Deze rechtspleging bevat de ondervraging van den betichte en het verhoor der getuigen, dat in beroep — en dit kan men kan betreuren — aan de willekeur der rechters overgelaten wordt.

Volgens de letter van den tekst zou de rechtspleging ter terechtzitting blijven bestaan : die tekst luidt dat de *veroordeeling* alleen als niet gedaan beschouwd wordt, en niet de rechtspleging die haar voorafging.

Dit stelsel zou onaanneembaar zijn.

Inderdaad, het doel van de hervorming is hem, die verzet doet, gelegenheid te geven tot een debat met tegenspraak. Dit kan niet gebeuren zonder dat het debat in den gewonen vorm hernomen wordt. Getuigen en betichte moeten* tegenover elkander staan opdat deze laatste gelegenheid hebbe tot weerlegging, loochening, nadere bepaling.

Met een woord, de getuigenissen moeten aan de tegenspraak getoetst worden.

Artikel 188 van het Wetboek van Strafvordering zegt toch dat het verzet van rechtswege *dagvaarding* behelst voor de eerste terechtzitting. Dus moet al wat op de dagvaarding volgt, herbegonnen worden. Alle excepties en middelen tot verdediging mogen aangevoerd worden. (GARRAUD, *Précis de droit criminel*, n^r 577.)

c) *Rechtspleging na de terechtzitting.*

De veroordeeling verdwijnt en met haar welke akten van uitvoering ook die er op gevolgd zijn.

Men wordt tot de eerste terechtzitting teruggevoerd : het openbaar ministerie moet het bewijs leveren, en zal onderdoen bij gebreke daarvan.

De reeds voortgebrachte gevolgen van het vonnis moeten opgeschort worden in hun uitwerking.

Twee onderstellingen zijn te voorzien :

a) Tegen het vonnis wordt opgekomen :

Het beroep « a minima » vanwege het openbaar ministerie en de burgerlijke partij, tegenover wie het vonnis tegensprekelijk is, moet noodzakelijk binnen tien dagen na de uitspraak ingesteld worden : het verzet vanwege den betichte zal schier altijd later komen ; het zal voor gevolg hebben dat het beroep als niet gedaan zal beschouwd worden, want men stelt zich geen beroep voor tegen een vonnis dat nooit bestaan heeft.

b) Het vonnis werd ten uitvoer gelegd :

Het verzet stuit de tenuitvoerlegging, het belet haar voortgezet te worden in de toekomst, doet haar te niet voor het verleden. Wat dit laatste betreft, bestaan er echter menigvuldige onmogelijkheden.

1. Ontzetting van rechten :

De verzetaanteekenende wordt geacht nooit ontzet te zijn geweest van zijne rechten : al wat hij als voogd, als met vaderlijke macht bekleed, enz., gedaan heeft, is rechtsgeldig.

2. Zedelijke straffen :

Vaak gebeurt het dat rechtbanken, als zedelijke straf of met het oog op herstelling van schade, bevelen hare vonnissen aan te plakken of in nieuwsbladen op te nemen. Hoe zal men dan de zaak terug in haren eersten staat brengen?

Zoo op het verzet een vrijspraak volgt, kan deze vrijspraak onder dezelfde omstandigheden openbaar gemaakt worden als de veroordeeling die zij vervangt.

Heeft het een vermindering van straf voor uitslag, dan zou de openbaarmaking eerder bezwarend dan herstellend zijn.

5. Geldboetstraf. — Teruggaaf. — Verbeurdverklaring. — Geldboete. — Schadevergoeding :

Geldboeten aan den Staat betaald, schadeloosstelling aan de burgerlijke partij uitgekeerd, moeten terugbetaald worden op de wijze voorzien bij artikel 1185 van het Burgerlijk Wetboek, dat de gevolgen der ontbindende voorwaarde vaststelt.

Theoretisch, zal de teruggaaf verschuldigd zijn zoodra het verzet ontvankelijk wordt verklaard, zelfs ingeval het vonnis, wat den grond der zaak betreft, behouden blijft.

Maar practisch zal teruggaaf worden belet door de grondbeginselen der vergelijking van schuld, daar het nieuwe vonnis tevens zal beslissen en over de ontvankelijkheid van het verzet én over den grond der zaak, en alzoo den tegenstrever des verzet-aanteekenenden schuldenaar zal maken van het niet-verschuldigde dat hem betaald werd, en schuldeischer van eene som die juist gelijkstaat met dat betaalde niet-verschuldigde.

Wat de interesten betreft, dient er nog een onderscheid te worden gemaakt.

Interesten van de geldboete moeten teruggegeven worden, dat is billijk.

Maar de interesten van de schade hebben geloopt ten bate der burgerlijke partij, van af den dag waarop de eisch werd gedaan. (Art. 1377, 1378 en 1380 B. W.)

4. Lijfstraf :

Het schijnt niet mogelijk dat lijfstraf uitgevoerd zou zijn, zonder dat de veroordeelde kennis van het vonnis en van zijn beteekening zou gehad hebben. In elk geval, ondergane gevangenisstraf kan niet ongedaan gemaakt worden : de kracht der terugwerking zou haar enkel te niet doen in hare zedelijke gevolgen.

De veroordeeling, waartegen verzet, verdwenen zijnde, bestaat er geen reden meer, er nog rekening mede te houden, hetzij bij samenloop van misdrijven, hetzij bij wettelijke herhaling van misdrijf, hetzij bij bijzondere herhalingen.

Blijven ook eindbeslissingen, en onherroepelijk, alle vonnissen van burgerlijke rechtbanken, die in kracht van gewijsde zijn gegaan en waarop men steunde om veroordeeling voor den strafrechter te bekomen, alhoewel deze veroordeeling niet meer bestaat.

VI.

Gevolgen van den buitengewonen termijn voor het aantekenen van verzet, ten aanzien der verjaring.

Wanneer binnen den gewonen termijn verzet wordt aangeteekend, verdwijnt het vonnis bij verstek, en de verjaring der openbare *actie* herneeft haren loop.

Daarentegen, wanneer het verzet wordt aangeteekend binnen den buitengewonen termijn, *behoudt* nochtans het vervallen vonnis bij verstek deze uitwerking, dat het een einde heeft gesteld aan de verjaring der *actie* en de verjaring der straf haar aanvang heeft doen nemen.

Dat volgt uit het vijfde lid van artikel 1, dat het verzet ontvankelijk maakt tot het einde der termijnen voor de verjaring der straf, dat wil zeggen gedurende vijf of tien jaar in boetstraffelijke zaken. (Strafwetboek, art. 92.) Want, zoo de verjaring der *actie* bleef loopen, zou deze bestaan na drie jaar. (Wetb. van Strafvordering, art. 22.) Is eenmaal deze termijn voorbij, dan zou het niet meer mogelijk zijn de zaak door middel van verzet voor den rechter weer te brengen. Doordien het verzet ontvankelijk blijft tot de verjaring der straf, beslist het ontwerp dus stilzwijgenderwijze dat er geen sprake meer is van de verjaring der *actie*.

De Fransche wet neemt ook aan dat het verzet « tot de verjaring der straf » geldig is. Daaruit besluit men over 't algemeen, evenals wij in ons ontwerp, dat het in den buitengewonen termijn beteekende verzet, de verjaring der *actie* niet opnieuw aan gang zet; het vonnis bij verstek, alhoewel te niet gedaan, behoudt als gevolg de verjaring der *actie* te vervangen door die der straf. (SIREY, Code d'instr. crim., art. 87, n^{rs} 98-99; *Pand. franç.*, Jugemens par défaut, n^{rs} 2393, 2597; LEROIR, Code d'instr. crim., art. 187, n^{rs} 58 en 59; Cass., 13 Maart 1897. *Pasicr.*, 1898, I, 103. *Contra* : ROUGIER, *Jugement par défaut*, bl. 281.)

Talrijke gevolgen van dit beginsel zijn aan te merken : Wanneer het vonnis niet aan den persoon beteekend wordt, belet de verjaring dat de straf ondergaan worde, maar neemt haar niet weg. Herhaling van misdrijf en samenloop van straffen zijn dus mogelijk na het tijdsverloop der verjaring, zonder dat de veroordeelde de debatten kunne doen heropenen;

Komt de veroordeelde te overlijden binnen den termijn der verjaring van de straf, dan doet dit overlijden de ontbindende voorwaarde vervallen en maakt van het vonnis een eindbeslissing met terugwerkende kracht.

De persoon kan niet meer verontrust worden, maar zijne goederen zullen, met de boeten en de kosten bezwaard, tot zijn erfgenamen overgaan.

Het zal niet te onpas zijn de aandacht te vestigen op dit nieuwe verschil tusschen de gevolgen van den gewonen en die van den buitengewonen termijn, en bijgevolg ook, op deze nieuwe verzachting van den regel, dat de veroordeeling, waartegen verzet is ingesteld, als niet gedaan beschouwd wordt (art. 1, § 2).

VII.

Kunnen zij, die thans bij verstek veroordeeld zijn, het voordeel der nieuwe wetsbepaling vergen?

Vele werden bij verstek veroordeeld, die wellicht hunne veroordeelingen hadden kunnen doen intrekken, indien onze hervorming vroeger bestaan had.

Zullen deze veroordeelden voordeel kunnen trekken uit de nieuwe wetgeving, in de onderstelling dat de hun opgelegde straf niet verjaard zij?

De algemeene beginselen van het recht beantwoorden die vraag.

Het wordt aangenomen, inderdaad, dat de wetten der strafvordering van toepassing zijn van af den dag harer uitvaardiging, zoowel op gedingen die reeds begonnen waren, als op die welke daarna ingeleid werden. (SERVAIS over NIJPELS, Code pénal, art. 2, n° 5. BLANCHE, *Etudes sur le code pénal*, deel 1, n°s 55-58; GARBAUD, *Droit pénal français*, deel 1, n°s 138-140.)

Deze regel wordt aldus gerechtvaardigd: « Indien er wijziging gebracht wordt in de inrichting der strafrechtbanken, in hare bevoegdheid, in hare rechtspleging, dan wordt verondersteld dat die wijziging eene nauwkeurigere en billijkere toepassing van de strafwetten verzekert. Welnu, wat kan de beschuldigde billijkerwijze vragen? Dat de wet hem het middel verschaffe zijne onschuld te doen erkennen. Wie bepaalt die middelen, en toont de beste handelwijze aan om tot dien uitslag te komen? De maatschappelijke macht bij monde van den wetgever. Dus moeten de wetten van rechtspleging, uit haren aard, toepasselijk zijn, van den dag af harer uitvaardiging, op al de vervolgingen, welk ook de datum van het misdrijf zij. » (GARBAUD, n° 138.)

Haus zegt dat de nieuwe wet terugwerken moet, zelfs wat de rechtspleging betreft, op al de voorgaande feiten die niet onherroepelijk gevonnisist werden, wanneer die wet aan de verdachten meer voordeel aanbrengt dan de oudere. (*Droit pénal* n° 197)

Deze laatste beperking wordt door den schrijver gemaakt, zooals blijkt uit het vervolg van den tekst, met het oog op het geval waarin de verandering van rechtspleging voortkomt uit een verandering in de rangschikking van het strafbaar feit. Het is klaarblijkend dat een verandering van rangschikking enkel dan terugwerkende kracht heeft, wanneer zij den verdachte voordeel aanbrengt.

Daar het wetsontwerp een nieuwen regel van rechtspleging invoert die den verdachte voordeelig is, komt de beperking, door Haus gesteld, niet in aanmerking.

Daaruit moet men besluiten dat, van af den dag waarop de nieuwe wet in werking treedt, al wie zich bevindt in de voorwaarden bij deze wet voorzien, gebruik mag maken van de rechten die zij verleent. De veroordeelden die de termijnen van verzet, voorkomende in de artikelen 151 en 187, laten verloopen, kunnen dus het recht van verzet inroepen dat de nieuwe wet hun verleent.

En werkelijk is dat zelfs geen terugwerkende kracht; de akte van verzet, beteekend na het in werking treden der nieuwe wet, zal geldig zijn, indien

de veroordeelde zich in de voorwaarden bevindt bij deze wet voorzien. Dat is de toepassing van den regel : *Tempus regit actum*.

* *

De Vlaamsche tekst bevat eene dwaling. Bij artikel 3 worden de woorden : « un jugement ou un arrêt de condamnation prononcé par défaut » vertaald door « een bij verstek uitgesproken vonnis of veroordeelend arrest ». Het woord « veroordeelend » staat niet op zijne plaats ; men moet lezen : « een bij verstek uitgesproken veroordeelend vonnis of arrest ».

* *

Ziedaar, in breede lijnen, hoever de hervorming strekt die de Kamer voorgelegd wordt. Deze hervorming hecht zich aan bijzonderheden van rechtspleging ; maar deze bijzonderheden over 't hoofd zien, zou onvoorzichtig zijn. De volmaaktheid der strafwetten heeft niet alleen belang voor de misdadigers die terechtstaan ; zij mag niemand onverschillig laten, zelfs hem niet die door zijn eerlijkheid boven alle vermoeden verheven blijft.

« De kennis die men opgedaan heeft, betreffende de zekerste regelen in strafvonnissen te volgen, zegt Montesquieu, boezemen meer dan welke zaak ter wereld, heel het menschedom belang in (1). » En Mirabeau, die uit ondervinding sprak, voegt erbij : « In alle landen, en te allen tijde hing de burgerlijke vrijheid voornamelijk af van den vorm der strafvonnissen en van den aard der strafwetten (2). »

De Verslaggever,

H. CARTON DE WIART.

De Voorzitter,

NERINCX.

(1) MONTESQUIEU, *Esprit des lois*, XII, h. II.

(2) MIRABEAU, *Des lettres de cachet et des prisons d'État*, Introd., blz. 13. Uitgaaf van 1782.

PROJET DE LOI.

 Projet du Sénat.

ARTICLE PREMIER.

L'article 187 du Code d'instruction criminelle est abrogé et remplacé comme suit :

La condamnation par défaut sera comme non avenue, si le condamné forme opposition à l'exécution du jugement avant l'expiration du délai indiqué ci-après.

Le délai pour former opposition sera de dix jours. Il courra du jour de la signification du jugement lorsqu'elle aura été faite au condamné en parlant à sa personne.

Si la signification du jugement faite au condamné n'a pas été notifiée en parlant à sa personne, le délai ne courra que du jour où le condamné l'aura connue.

L'opposition sera recevable jusqu'à l'expiration des délais de la prescription de la peine s'il n'est pas établi que le condamné ait eu connaissance de la signification faite à son domicile.

L'opposition sera signifiée, à la requête du condamné, au ministère public et aux autres parties en cause.

WETSONTWERP.

 Ontwerp van den Senaat.

ARTIKEL 1.

Artikel 187 van het Wetboek van strafvordering wordt ingetrokken en vervangen door de hiernavolgende bepalingen :

Veroordeeling bij verstek wordt evenals niet gedaan beschouwd, zoo de veroordeelde tegen het ten uitvoer leggen van het vonnis verzet aantekent vóór het vervallen van den termijn, als hierna bepaald.

De termijn voor het aantekenen van verzet bedraagt tien dagen. Hij vangt aan op den dag na dien waarop het vonnis werd beteekend, zoo dit werd gedaan, sprekende tot den veroordeelde persoonlijk.

Werd van de aan den veroordeelde gedane beteekening van het vonnis geen kennis gegeven sprekende tothem persoonlijk, zoo vangt de termijn eerst aan op den dag na dien waarop hij er kennis van heeft gehad.

Het verzet is ontvankelijk totdat de termijnen van verjaring der straf zijn vervallen zoo het niet bewezen is dat de veroordeelde kennis heeft gehad van de te zijner woon gedane beteekening.

Verzet wordt, op aanzoek van den veroordeelde, beteekend aan het openbaar ministerie en aan de overige betrokken partijen.

Projet amendé par la section centrale.

—

Ontwerp gewijzigd door de Middenafdeeling.

—

Projet du Sénat.

Lorsque le délai à compter du jour de la signification du jugement se sera écoulé sans que l'opposition ait été signifiée, il pourra être procédé à l'exécution des condamnations.

Les frais et dépens causés par l'opposition, y compris le coût de l'expédition et de la signification du jugement, seront laissés à la charge de l'opposant si le défaut est imputable à celui-ci.

ART. 2.

Le premier alinéa de l'article 151 du Code d'instruction criminelle est modifié comme suit :

L'opposition au jugement par défaut pourra être faite par déclaration en réponse au bas de l'acte de signification. Elle pourra aussi être faite par acte notifié ainsi qu'il est dit à l'article 187.

Ontwerp van den Senaat.

Wanneer de termijn, te rekenen van den dag, waarop het vonnis beteekend werd, verlopen is zonder dat verzet beteekend werd, mogen de veroordeelingen ten uitvoer worden gelegd.

De kosten en uitgaven, veroorzaakt door het verzet, daaronder begrepen de kosten van uitvaardiging en beteekening van het vonnis, zijn ten laste van den verzettende, zoo het verstek aan hem te wijten is.

2. ART.

Lid 1 van artikel 151 van het Wetboek van strafvordering wordt gewijzigd als volgt :

Verzet tegen het bij verstek uitgesproken vonnis kan worden aangeteekend door eene als antwoord onderaan de akte van beteekening vermelde verklaring. Het kan ook worden aangeteekend door eene akte, beteekend zooals gezegd bij artikel 187.

Projet amendé par la section centrale.

Ontwerp gewijzigd door de Middenafdeeling.

Ajouter, entre les § 7 et 8 de l'article premier :

« En cas d'appel des parties poursuivantes ou de l'une d'elles, il pourra être procédé au jugement sur l'appel lorsque le délai, à compter du jour de la signification du jugement, se sera écoulé sans que l'opposition ait été signifiée. »

Ajouter à l'article premier, in fine:

« En ce qui concerne la partie civile et la personne civilement responsable, le délai pour former opposition courra toujours de la signification du jugement. »

Tusschen lid 7 en lid 8 van artikel 1 het volgende in te lassen :

« Ingeval de vervolgende partijen, of één harer, zich in hooger beroep voorzien, kan er uitspraak over het beroep worden gedaan wanneer de termijn, te rekenen van den dag na de beteekening van het vonnis, verloopt zonder dat het verzet is beteekend. »

Aan het slot van artikel 1 het volgende toe te voegen :

« Wat betreft de burgerlijke partij en de persoon die burgerrechtelijk aansprakelijk is, neemt de termijn tot aantekening van verzet altijd een aanvang te rekenen van de beteekening van het vonnis. »

ART. 3.

La disposition suivante est ajoutée à l'article 413 du Code d'instruction criminelle :

Le délai accordé au ministère public et à la partie civile pour se pourvoir en cassation contre un jugement ou un arrêt de condamnation prononcé par défaut prendra cours à l'expiration du dixième jour qui suit celui de la signification faite soit à personne, soit à domicile, s'il n'est pas intervenu d'opposition de la part du condamné.

ART. 3.

Volgende bepaling wordt aan artikel 413 van het Wetboek van straffordering toegevoegd :

Is vanwege den veroordeelde geen verzet aangeteekend, zoo neemt de termijn, die aan het openbaar ministerie en aan de burgerlijke partij is verleend om zich in verbreking te voorzien tegen een bij verstek uitgesproken vonnis of veroordeelend arrest, aanvang bij het vervallen van den tienden dag na dien van de hetzij aan den persoon, hetzij ter woon gedane beteekening.

Projet amendé par la section centrale.

Voorstel gewijzigd door de Middenafdeeling.

ART. 3.

Volgende bepaling wordt aan artikel 413 van het Wetboek van strafvordering toegevoegd :

Is vanwege den veroordeelde geen verzet aangeteekend, zoo neemt de termijn, die aan het openbaar ministerie en aan de burgerlijke partij is verleend om zich in verbreking te voorzien tegen *een bij verstek uitgesproken veroordeelend vonnis of arrest*, aanvang bij het vervallen van den tienden dag na dien van de hetzij aan den persoon, hetzij ter woon gedane beteekening.

Chambre des Représentants.

SÉANCE DU 15 FÉVRIER 1907.

Projet de loi portant modification des articles 151, 187 et 413 du Code d'instruction criminelle (1).

RAPPORT

FAIT, AU NOM DE LA SECTION CENTRALE (2), PAR M. CARTON DE WIART.

MESSIEURS,

« Personne ne peut être condamné sans avoir été entendu. » Telle est la formule du Digeste.

S'inspirant de cette formule, une école assez nombreuse critique tout jugement par défaut. Elle préconise des mesures de recherche contre les absents, mais prohibe les mesures de contrainte. Celles-ci, dit-elle, sont inefficaces ou dangereuses. Inefficaces, tant que le condamné demeure caché ou lorsqu'en se représentant, il anéantit le jugement par une simple manifestation de volonté. Dangereuses, parce qu'elles sont prises dans l'ignorance des moyens que le condamné pourrait faire valoir.

Une telle théorie peut constituer un idéal. Mais le propre de l'idéal est d'être approché sans cesse, et jamais atteint. Nul doute qu'il faille souhaiter que tous les jugements soient rendus contradictoirement. Mais, en attendant, il faut juger. « Quand une infraction d'une certaine gravité est commise, dit Thonissen, l'opinion publique exige que le coupable soit aussitôt que possible condamné à subir la peine qu'il a méritée. Une déclaration solennelle de culpabilité, prononcée par les représentants du pouvoir judiciaire, à la suite d'un examen consciencieux des preuves, présente des

(1) Projet de loi, n° 104 (session de 1898-1899).

(2) La section centrale, présidée par M. Nerinx, était composée de MM. Janson, De Cocq, Hoÿois, Lefebvre, Mabille et Carton de Wiart.

avantages qu'il est impossible de nier. Elle est à la fois un avertissement pour les malfaiteurs et une satisfaction pour les citoyens honnêtes. Elle produit un effet beaucoup plus salubre que la simple sommation de paraître devant les juges (1). »

* * *

Toutefois, l'ordre public doit se concilier avec les droits de l'individu. Il faut absolument éviter qu'en matière de défaut, la justice ne s'expose, soit par des simplifications excessives, soit par des subtilités de procédure, à fermer la porte à la vérité.

Or, tous les commentateurs sont d'accord pour reconnaître qu'au correctionnel, le législateur ne s'est pas prémuni contre ce danger. « Il y a là une brièveté de délai, une omission de formes, qui suppriment toute défense et on pourrait dire toute justice (2). »

L'article 187 du Code d'instruction criminelle est ainsi conçu :

« La condamnation par défaut sera comme non avenue si, dans les cinq jours de la signification qui en aura été faite au prévenu ou à son domicile, outre un jour par cinq myriamètres, celui-ci forme opposition à l'exécution du jugement, et notifie son opposition tant au ministère public qu'à la partie civile.

» Néanmoins, les frais de l'expédition, de la signification du jugement par défaut et de l'opposition demeureront à la charge du prévenu. »

Dans les procès civils, la loi sauvegarde d'une manière infiniment plus efficace les intérêts du plaideur défaillant.

Celui-ci, condamné faute de comparaître, reçoit signification par un huissier spécialement commis, et la voie de l'opposition lui reste ouverte tant que le jugement qui lui fait grief n'a pas été exécuté. Bien plus, ce jugement sera réputé non venu s'il n'est pas exécuté dans les six mois. (Art. 156, 158 et 159 du Code de procédure civile.)

D'autre part, au grand criminel, la condamnation prononcée ne devient définitive qu'au bout de 20 ans, à compter du dernier acte de la contumace. Pendant 20 ans, le contumax qui se constitue prisonnier ou qui est arrêté, est nécessairement jugé de nouveau. Il y a lieu de signaler encore la solennité de l'instruction et l'ensemble des formalités qui appellent sur la décision la plus grande publicité. (Art. 472 et 476 du Code d'instruction criminelle.)

Mais en matière correctionnelle, après une simple citation à domicile, le jugement est prononcé par défaut. Il est signifié comme l'a été la citation, et dix jours plus tard, si le condamné n'a pas fait opposition dans les cinq jours ou interjeté appel, la condamnation est irrévocable.

Par l'effet de cette brièveté des délais et des subtilités de procédure dans les modes de signification des jugements par défaut, un citoyen peut se trouver condamné définitivement sans avoir eu la moindre connaissance des poursuites dirigées contre lui.

(1) THONISSEN. *Travaux préparatoires du Code de procédure pénale belge*, p. 119.

(2) FAUSTIN HÉLIE, *Instruction criminelle*, § 566.

En une quinzaine de jours, en cas d'absence de son domicile, on peut, sans avoir été entendu et sans avoir été en faute le moins du monde, se voir condamné définitivement à plusieurs années d'emprisonnement, à plusieurs milliers de francs d'amendes. Le jugement aura été peut-être d'autant plus sévère que le tribunal n'a cru condamner qu'au provisoire. N'importe. Le condamné trouvera à son retour des agents de la force publique chargés d'opérer la capture. Son extradition pourra être provoquée. Il demandera vainement à être conduit devant des juges qui sont dans l'impossibilité la plus radicale de réformer la sentence par eux rendue. Le jugement par défaut aura le caractère d'un jugement sans recours. Les diverses nullités dont il a pu être affecté seront couvertes. Les règles du cumul des peines et de la récidive légale recevront leur application si le condamné vient à commettre une nouvelle infraction.

Si la brièveté des délais actuels de recours ne garantit pas contre l'éventualité d'une déchéance un citoyen régulièrement établi auquel on ne fera pas parvenir la notification reçue en son absence, elle est plus dangereuse encore lorsqu'elle s'applique à des gens qui, en réalité, n'auraient pas même pu être touchés à un véritable domicile. Le Code d'instruction criminelle ne disant pas un seul mot sur la remise des citations, on n'a pu consulter à cet égard que les principes généraux. On s'est donc reporté au Code de procédure civile, en attachant à la signification à domicile, voire aux voisins, voire aux bourgmestres et échevins, voire au Parquet lui-même, la même présomption de droit et le même effet qu'à la signification à personne. Et si, en matière civile, de continuel embarras s'élèvent sur le point de savoir quel est le véritable domicile de l'assigné, en matière correctionnelle ces difficultés sont d'autant plus fréquentes que les assignés ont généralement une situation beaucoup moins sédentaire.

Soustraire un prévenu de bonne foi aux conséquences corporelles, pécuniaires et morales d'une condamnation ignorée de lui, voilà le devoir d'une législation vraiment soucieuse des droits de l'individu. Voilà le but de la réforme poursuivie par la présente proposition.

Beaumarchais raconte qu'un jour le roi Louis XVI, très satisfait d'un service qu'il lui avait rendu avec un vaisseau de guerre, voulut savoir par le comte de Maurepas ce que l'auteur du *Mariage de Figaro* désirait pour récompense. Beaumarchais répondit : « De n'être jamais jugé sans être » entendu, Monsieur le Comte, et je me croirai trop bien récompensé. » (1) Cette récompense, ou plutôt ce droit naturel, doit être reconnu à l'égard de tous les citoyens. Il paraît urgent de rapporter une théorie légale qui a trop longtemps compromis une règle de si souveraine et si élémentaire équité.

*
* *

La réforme que nous préconisons a été réalisée depuis quarante ans en France.

(1) *Requête à MM. les représentants de la commune de Paris*, par Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais, membre de la dite Représentation. Tome V, p. 89. Édit. in-8° de 1809.

Le pouvoir législatif français, en édictant une loi concernant les crimes, les délits et les contraventions commis à l'étranger (loi des 27 juin-3 juillet 1866) a jugé utile et opportun de modifier l'article 187 du Code d'instruction criminelle en ne faisant pas porter cette modification exclusivement sur les délits commis à l'étranger, mais *sur tous les délits en général*.

L'article 187 est remplacé dans ce pays par la disposition suivante :

« La condamnation par défaut sera comme non avenue si, dans les cinq
» jours de la signification qui en aura été faite, au prévenu ou à son domicile,
» outre un jour par cinq myriamètres, celui-ci forme opposition à l'exécution
» du jugement et notifie son opposition tant au ministère public qu'à la
» partie civile.

» Les frais de l'expédition, de la signification du jugement par défaut et
» de l'opposition pourront être laissés à la charge du prévenu.

» Toutefois, si la signification n'a pas été faite à personne, ou s'il ne résulte
» pas d'actes d'exécution du jugement que le prévenu en a eu connaissance,
» l'opposition sera recevable jusqu'à l'expiration des délais de la prescription
» de la peine. »

On sait que l'application de cette loi a donné lieu à d'innombrables difficultés. Il faut les attribuer surtout à la précipitation avec laquelle elle fut introduite. Sa préparation n'offre, en effet, aucun secours à l'interprète.

* * *

Dès 1891, s'inspirant des vérités que nous venons de rappeler, l'honorable M. Le Jeune, Ministre de la Justice, présenta à la Chambre des Représentants un projet de loi tendant à corriger l'article 187 du Code d'instruction criminelle.

Ce projet devint caduc par suite de la dissolution des Chambres. Mais, à la séance du 29 janvier 1897, M. Le Jeune, usant de son initiative parlementaire, soumit au Sénat la rédaction suivante :

« ARTICLE UNIQUE. — L'article 187 du Code d'instruction criminelle est
» abrogé et remplacé comme suit :

» La condamnation par défaut sera comme non avenue si le condamné
» forme opposition à l'exécution du jugement ainsi qu'il est dit ci-après.

» Le délai pour former opposition sera de dix jours, outre un jour par
» cinq myriamètres. Il courra du jour de la signification du jugement, lorsqu'elle aura été faite au condamné en parlant à sa personne.

» Si la signification du jugement, faite au domicile du condamné, n'a pas
» été faite en parlant à sa personne, le délai ne courra que du jour où le
» condamné l'aura connue.

» L'opposition sera recevable jusqu'à l'expiration des délais de la prescription si le jugement n'a pas été signifié ou s'il n'est pas établi que le
» condamné ait eu connaissance de la signification faite à son domicile.

» L'opposition sera signifiée à la requête du condamné au ministère
» public et aux autres parties en cause.

» Lorsque le délai à compter du jour de la signification du jugement se

» sera écoulé sans que l'opposition ait été signifiée, il pourra être procédé à l'exécution des condamnations.

» Les frais de l'expédition et de la signification du jugement et ceux de l'opposition seront laissés à la charge de l'opposant si le défaut est imputable à celui-ci. »

Ce texte fit l'objet d'un premier rapport de l'honorable M. Audent, au nom de la Commission de la Justice, à la séance du Sénat du 9 mars 1898.

L'honorable M. Begerem, Ministre de la Justice, ayant amendé le texte de la Commission, celle-ci présenta un second rapport à la séance du 24 janvier 1899. La discussion publique eut lieu à la séance du 22 février 1899 et aboutit, par 54 voix contre 2, au vote du projet de la Commission, complété par un amendement de l'honorable M. Le Jeune.

* * *

Ce projet de loi, qui a été renvoyé à la Chambre des Représentants et que celle-ci a adopté en sections, diffère en plusieurs points du texte primitif proposé par M. Le Jeune. Il comporte cinq articles, et ne se borne pas à modifier l'article 187 du Code d'instruction criminelle, mais apporte aussi quelques changements aux articles 151 et 413 de ce Code.

Au sein de votre Section centrale, l'examen de ce projet a provoqué diverses observations, qu'il nous paraît utile de condenser ici, afin d'aider à l'interprétation d'une réforme dont l'application rencontrera sans doute, comme il est arrivé en France, maintes difficultés d'ordre juridique et d'ordre pratique.

I.

Étendue et conditions d'application du nouvel article 187 C. I. C.

La nouvelle disposition a pour but de relever le défaillant contre les conséquences du jugement de défaut après l'expiration des délais normaux, quand le jugement n'a pas été signifié à personne. Elle veut soustraire un prévenu de bonne foi aux conséquences corporelles, pécuniaires et morales d'une condamnation ignorée de lui.

Le texte du nouvel article fait foi de ce souci : il suppose 1° un prévenu ; 2° une peine contre laquelle court la prescription.

Il ne s'applique pas toutefois aux jugements qui se bornent à trancher une question de compétence ou à fixer la qualification de faits. Il ne s'applique pas non plus aux jugements interprétatifs ou rectificatifs qui statuent sur les incidents contentieux que soulève l'exécution judiciaire.

D'autre part, il convient de rappeler ici que si l'article 187 ne concerne que les jugements prononcés par les tribunaux correctionnels, les règles qu'il édicte s'appliquent et s'appliqueront, dans la rédaction nouvelle, aux arrêts par défaut rendus par les Cours d'appel. C'est ce qui résulte de l'article 208 du Code d'instruction criminelle.

Mais pourra-t-on faire opposition à tous les jugements de condamnation prononcés contre le prévenu, même à ceux qui le condamnent à des dommages-intérêts envers la partie civile ?

Sans nul doute. En effet, l'article 1er, § 2, dit « la condamnation par défaut », en général, c'est-à-dire toute condamnation par défaut; le paragraphe 7 permet d'exécuter *les condamnations*; l'article 3 permet à la partie civile de se pourvoir en cassation: c'est donc que l'article 1er est applicable aux jugements rendus sur les conclusions de la partie civile.

Il nous a paru utile qu'une déclaration formelle corroborât sous ce rapport la généralité du texte; car, en France, la Cour de cassation, s'appuyant d'ailleurs sur les travaux préparatoires, a décidé que la signification à domicile continue de faire courir le délai de l'opposition en ce qui concerne la condamnation aux dommages-intérêts prononcée au profit de la partie civile (Cass. franç., 17 janvier 1901, SIREY, *Code d'instr. crim.*, n° 107; Belg. judic., 1901, p. 782);

Mais quels seront les droits de la partie civile et de la partie civilement responsable qui auraient été condamnées par défaut? Aujourd'hui déjà, on se demande si la partie civile possède en matière correctionnelle ou de police le droit de former opposition aux jugements et arrêts rendus contre elle par défaut, lorsqu'elle n'a pas été elle-même condamnée à des dommages-intérêts.

Pour la négative: Anvers, 13 janvier 1879. CLOES et BONJEAN, 27 p., 1041; Corr., Bruxelles, 21 mars 1888, *Pas.* 1892, III, 171.

Pour l'affirmative: Appel Bruxelles, 20 janvier 1832; *Pas.* 1832, III, p. 221; Corr. Bruxelles, 7 avril 1885, *Pas.* 1885, III, 113; Appel Liège, 12 janvier 1888, *Pas.*, 1888, II, 86.

En France, on admet également que la partie civile peut faire opposition. (DALLOZ, suppl., *Jugement par défaut*, n° 241; FUZIER HERMAN, *Jugement en matière criminelle*, n° 99; ROUGIER, *Jugements par défaut*, p. 214; LABORDE, *Cours de droit criminel*, n° 1125.)

Mais on dit que la partie civile ne jouit pas d'un délai *extraordinaire* d'opposition; le texte ne lui est pas applicable, car il parle de « prévenu » et de « prescription de la peine ». (Cass., Franc., 30 juin 1899, *Gazette des Trib.*, p. 656; DALLOZ, *vo citato*, n° 249; ROUGIER, n° 119; *Contra*: LABORDE, n° 1127.)

Le texte de notre projet, article 1er, § 5, parle également de « prescription de la peine »; cela montre qu'il s'agit uniquement des condamnations prononcées contre le prévenu. Le projet exclut donc *implicitement* du délai extraordinaire d'opposition la partie civile et la partie civilement responsable.

Toutefois il nous a paru bon de le dire explicitement.

Il est d'ailleurs équitable de ne pas accorder à la partie civile défaillante le délai extraordinaire d'opposition. Sa situation diffère beaucoup de celle du prévenu; cette partie connaît toujours l'existence de la poursuite; elle a dû faire élection spéciale de domicile aux fins du procès. Il lui appartient de veiller à ce que les significations faites à ce domicile lui parviennent.

La même solution se justifie à l'égard de la partie civilement responsable. Sans doute sa situation se rapproche davantage de celle du prévenu. Cependant, pas plus que la partie civile, elle n'est condamnée à une peine. Les raisons d'humanité qui justifient le droit extraordinaire d'opposition accordé

au prévenu perdent de leur poids, car il ne s'agit ici que d'intérêts civils. D'ailleurs, les personnes poursuivies en responsabilité sont ordinairement domiciliées, établies et à même de ne pas ignorer les poursuites.

Mais, encore, leur exclusion du bénéfice du projet devrait-elle résulter clairement de celui-ci.

Nous proposons donc d'ajouter à l'article 1er un dernier paragraphe disant : « En ce qui concerne la partie civile et la personne civilement responsable, le délai pour former opposition courra toujours de la signification du jugement. »

II.

Comment établir la connaissance du jugement par le condamné ?

Pour que le condamné puisse bénéficier du délai extraordinaire d'opposition, il faut que le jugement n'ait pas été signifié à personne ou que, si la signification a été faite à domicile, le condamné n'en ait pas eu connaissance.

Le paragraphe 4 de l'article premier dispose, en effet, que, « si la signification du jugement faite au condamné n'a pas été notifiée en parlant à sa personne, le délai ne courra que du jour où le condamné l'aura connue ».

De quelle connaissance s'agit-il ? L'article n'en dit rien. Il appartiendra au ministère public d'établir, d'une manière *positive* et *pertinente*, le fait de cette connaissance. La présomption que le condamné connaît le jugement sera absolue quand la signification aura été faite à personne. Elle admettra la preuve contraire dans tous les autres cas. Il va donc de soi qu'il ne suffira en aucun cas au Parquet de rapporter ou de produire une simple notification de jugement faite à domicile, bien que cette signification soit régulière aux termes des lois de la procédure.

Le condamné n'aura pas à démontrer son ignorance involontaire et sa bonne foi. C'est contre lui que la preuve devra être administrée. Le ministère public pourra invoquer à cet effet des actes d'exécution tels que la saisie et la vente des biens à la requête du Trésor ou d'une partie civile, la sommation de se constituer, l'arrestation. Il pourra invoquer d'autres éléments pour prétendre en déduire la mise en demeure et le point de départ des délais.

Mais il appartiendra toujours aux juges d'apprécier la valeur de ces preuves.

III.

Comment concilier le droit d'opposition que le projet accorde au prévenu avec le droit d'appel du ministère public et de la partie civile ?

Dans le droit actuel, le ministère public et la partie civile peuvent appeler même avant la signification du jugement. Leur appel doit être interjeté, à peine de déchéance, dans le délai légal, qui prend cours à dater de la prononciation du jugement. (Art. 203 du Code d'instruction criminelle; art. 7 et 8 de la loi du 1er mai 1849; Cassation, 27 avril 1891, *Pas.*, 1891, I, 133.)

D'autre part, l'appel du ministère public ou de la partie civile ne peut préjudicier à la voie de l'opposition ouverte au prévenu défaillant.

Pour concilier les intérêts en présence, la jurisprudence, à défaut d'un texte formel, a consacré les règles suivantes, déduites de la combinaison des articles 187 et 203 du Code d'instruction criminelle :

L'appel du ministère public ou de la partie civile ne peut enlever au prévenu le bénéfice du premier degré de juridiction.

Cet appel n'est que conditionnel; le juge devant lequel il est relevé n'en demeure légalement saisi qu'autant que le défaillant laisse passer les délais d'opposition sans réclamer; il doit surseoir à statuer jusqu'après l'expiration de ces délais. Si l'opposition est faite dans le délai voulu, l'appel tombe; mais il renaît si l'opposant vient à être débouté de son opposition. (*Pandectes belges*, V° *Appel pénal*, 212 et ss; FAUSTIN-HÉLIE, *Instruct. crimin.*, III, 4426; DALLOZ, V° *Appel en matière correct.*, n° 222; DALLOZ, Supplém. *Eod. verbo*, n° 53; Cassation, 4 déc. 1876, *Pas.*, 1877, I, 32.)

Le condamné a, d'ailleurs, le droit de renoncer à son droit d'opposition. Il y renonce non seulement en laissant passer le délai d'opposition sans agir par cette voie, mais aussi en interjetant lui-même appel avant l'expiration du délai d'opposition ou en concluant au fond sur l'appel de la partie poursuivante. (Cassation, 24 juin 1875, *Pas.*, 1875, I, 312; Cass., 4 déc. 1876, Cass., 1877, I, 32; Idem, 4 avril 1881, *Pas.*, 1889, I, 262.)

Mais si le condamné peut *renoncer* à son droit d'opposition, il n'appartient pas à la partie adverse de l'en priver malgré lui.

En l'état actuel de la législation, le sursis imposé à la juridiction supérieure n'est pas de nature à compromettre les intérêts de la partie appelante. En effet, le délai très bref d'opposition (Code instr. crim., art. 151 et 187) ayant un point de départ fixe (la signification au prévenu ou à son domicile), le juge d'appel est toujours à même de connaître la date certaine qui marque la déchéance du droit d'opposition, et le sursis éventuel ne doit pas être de longue durée. La jurisprudence en vigueur garantit donc également les droits des deux parties.

Si cette jurisprudence était appliquée au délai extraordinaire d'opposition introduit par le projet, le sursis imposé au juge supérieur pendant ce délai sacrifierait le droit d'appel. En effet, aux termes du projet, lorsque la signification du jugement faite au condamné n'a pas été notifiée à la personne, le délai d'opposition ne court que du jour où le condamné l'a connu, et l'opposition est recevable jusqu'à l'expiration des délais de la prescription de la peine, s'il n'est pas établi que le condamné a eu connaissance de la signification faite à son domicile. Dans ce système, le point de départ du délai d'opposition dépend d'une circonstance qui sera souvent inconnue de la partie poursuivante. Si la jurisprudence actuelle était appliquée en pareil cas, la poursuite de la procédure en appel serait suspendue indéfiniment chaque fois que l'appelant ne pourrait justifier de la date à laquelle le condamné a eu connaissance de la signification. L'entrave ainsi apportée à l'exercice du droit d'appel serait d'autant moins admissible que le jugement de première instance étant frappé d'appel ne donnerait pas ouverture à la

prescription de la peine. Seule, la prescription de l'action suivrait son cours.

Dans ces conditions, le droit d'appel serait illusoire : il serait suspendu jusqu'au moment où la prescription viendrait éteindre la poursuite.

La question s'est posée en France à la suite de la loi du 27 juin 1866.

Rougier, qui a fait une étude spéciale de la matière, dit que « la Cour est forcée de statuer dans ce délai (le délai extraordinaire d'opposition), faute de quoi l'action publique se prescrirait par trois ans à dater de l'appel, dernier acte de poursuites. Le jugement sur lequel elle statue risque d'être rétroactivement anéanti par l'effet de la condition résolutoire : l'arrêt suivra nécessairement le même sort... Il est de toute nécessité de juger l'appel, si l'on veut éviter la prescription. Il y aura donc arrêt, pourvoi peut-être, renvoi, exécution : et tout cela, à l'opposition au jugement, se trouvera n'avoir pas existé. » (*Traité théorique et pratique des jugements par défaut devant les tribunaux correctionnels*, pages 296 et 263).

Les autres auteurs *semblent* être d'une opinion contraire. En effet, ils formulent cette règle générale, que pour concilier les articles 187 et 203 du Code d'instruction criminelle, il faut attendre, pour statuer sur l'appel, que les délais d'opposition soient expirés. Mais on peut croire que ces auteurs n'ont en vue que la situation normale, c'est-à-dire le délai ordinaire d'opposition. En effet, ils citent surtout comme référence des auteurs et des arrêts antérieurs à la loi de 1866 ; certains y ajoutent quelques arrêts postérieurs, mais dont le texte n'indique pas qu'il s'agisse du délai extraordinaire. (DALLOZ, *Code d'instr. crim.*, art. 203, n° 166. — SIREY, *Code d'instr. crim.*, art. 203, n° 23. — *Pandectes franç.*, V^o Appel correct., n°s 245, 246.)

L'esprit du projet belge est évidemment que le délai extraordinaire d'opposition n'arrête pas la procédure d'appel.

En effet, il est certain que ce projet n'assimile pas complètement au délai ordinaire d'opposition le délai de faveur accordé au condamné qui n'a pas été touché personnellement par la signification. A la différence du délai normal, le délai extraordinaire ne fait pas obstacle à l'exécution des condamnations (art Ier, § 7). De même encore, le délai extraordinaire d'opposition n'empêche pas les parties poursuivantes de se pourvoir en cassation (art 3), bien qu'il soit de principe que cette voie n'est ouverte que contre les jugements définitifs et en dernier ressort.

En réalité, le délai extraordinaire d'opposition diffère du délai normal en ce qu'il ne suspend pas, comme celui-ci, les *effets* du jugement. Celui-ci est définitif, mais soumis à cette condition résolutoire : l'opposition intervenant dans le délai extraordinaire.

Il importe de lever tout doute à cet égard. Peut-être des déclarations catégoriques faites au cours de la discussion pourraient-elles suffire, parce qu'elles ne feraient que dégager des conséquences déjà contenues implicitement dans le projet. Toutefois, comme il s'agit d'une question très importante, et pour prévenir les hésitations de la jurisprudence, la section centrale

a jugé qu'il valait mieux insérer dans le projet *un texte* qui pourrait se placer entre les paragraphes 7 et 8 de l'article premier et être ainsi conçu :

« En cas d'appel des parties poursuivantes ou de l'une d'elles, il pourra être procédé au jugement sur l'appel, lorsque le délai à compter du jour de la signification du jugement se sera écoulé sans que l'opposition ait été signifiée. »

En cas d'opposition après qu'un arrêt aura été rendu sur l'appel, quel sera le sort du premier jugement?

Si le condamné se contente de faire opposition à l'arrêt, il renonce par là même à faire opposition au premier jugement.

Si, au contraire, il fait opposition au premier jugement, celui-ci est « non avenu » et l'appel échafaudé sur ce jugement tombe avec lui.

Il peut paraître rigoureux de faire tomber de la sorte toute la procédure. Un préjudice sérieux peut être ainsi porté à la partie civile, qui est aussi intéressante que le prévenu. Enfin, c'est souvent par la propre faute de l'inculpé que celui-ci n'est pas touché par la signification ; tel est le cas quand il a négligé de se conformer aux règlements sur le mouvement de la population.

Cependant l'inconvénient que nous prévoyons est la conséquence nécessaire de l'extension donnée par le projet au délai d'opposition.

IV.

Effets du délai extraordinaire d'opposition quant à l'exécution des condamnations.

Le nouvel article 187 considère — comme la disposition abrogée — que le jugement signifié à personne ou à domicile devient définitif après l'expiration du délai fixé pour les recours.

En effet, dans les rapports de la Commission du Sénat, on parle d'« actes d'exécution » ; or, on n'exécute au répressif que les jugements définitifs.

L'article 187 nouveau constate que les délais de la prescription de la peine sont ouverts : c'est donc qu'il y a peine et peine autre que provisoire.

Le jugement ne peut pas être comparé au jugement non signifié, puisque, d'après le texte lui-même, il clôt l'action publique, établit la peine, permet de la faire subir.

Le jugement ne peut, pour les mêmes motifs, être assimilé à un jugement provisoirement paralysé par une condition suspensive.

Il faut donc distinguer les hypothèses suivantes :

1° Si le condamné n'agit pas pendant les délais de prescription de la peine, on reste sous l'empire de l'ancien article 187. L'exécution si elle a eu lieu est irrévocable. A l'expiration des délais de prescription le jugement est acquis ;

2° Si le condamné forme opposition : le jugement est mis à néant.

L'effet du jugement n'est donc pas suspendu, mais sa résolution est procurée. En d'autres termes, le jugement se trouve affecté de la condition résolutoire, dont le fonctionnement est indiqué par l'article 1183 du Code

civil, qui n'empêche pas une obligation d'être exécutée, sauf à l'anéantir rétroactivement.

Remarquons qu'il n'est pas contradictoire de dire en même temps qu'un jugement est définitif et qu'il est susceptible d'être mis à néant par un recours.

Définitif n'est pas synonyme d'irrévocable, irrésoluble.

Il y a plus : il n'est pas de jugement définitif qui ne soit affecté de condition résolutoire. L'arrêt contradictoirement rendu et passé en force de chose jugée peut être rétroactivement mis à néant par la requête civile, si l'on est en droit civil. Si l'on est en droit pénal, par la revision. (Garraud, n° 1246, 1re édition.)

Le principe de la condition résolutoire est appliqué d'ailleurs sans difficulté en matière de contumace.

En conséquence, la défaillance de la condition (c'est-à-dire le défaut de recours dans les délais) rend le jugement irrévocable rétroactivement.

Quels seront donc, en ce qui concerne l'exécution, les effets du jugement signifié autrement qu'à personne?

Le jugement pourra être exécuté sur la personne et sur les biens.

Le jugement au point de vue de l'exécution sera donc définitif, sauf les effets de la condition résolutoire naissant de l'opposition, lorsque celle-ci se produira régulièrement.

Cette question demande toutefois à être précisée.

Le paragraphe 8 de l'article premier autorise expressément l'exécution des condamnations lorsque le délai, à compter du jour de la signification du jugement, se sera écoulé sans que l'opposition ait été signifiée.

« Il doit bien être entendu, disait la Commission du Sénat, que cette exécution pourra avoir lieu lorsque la signification du jugement aura été faite conformément aux règles de la procédure, soit à personne, soit à *domicile*, l'opposition seule pouvant mettre en question la régularité de la signification à domicile (1). »

Mais quelles sont les condamnations qui pourront être ainsi exécutées? S'agit-il à la fois des condamnations requises par la partie publique et de celles postulées par la partie civile? Les travaux du Sénat ne le disent pas.

Voici une partie civile qui a obtenu contre un défaillant une condamnation du chef de détournements, d'escroqueries, de coups et blessures, d'homicide par imprudence. Sera-t-elle exposée à devoir attendre, pour exécuter cette condamnation, que le délai extraordinaire d'opposition soit écoulé, c'est-à-dire que la prescription soit définitivement acquise? Une telle solution ne favoriserait-elle pas la mauvaise foi? Le but de la réforme que nous poursuivons, ne sera-t-il pas suffisamment atteint quand le législateur aura empêché qu'un prévenu ne subisse, sans avoir pu se défendre, une condamnation qui l'atteindra irrémédiablement dans son honneur? N'est-ce pas à ce point de vue seulement que la loi actuelle provoque des abus et des plaintes?

(1) *Annales parlementaires*, Doc. Sénat, 1897-1898, n° 86.

L'exécution autorisée par le paragraphe 8 de l'article premier n'exclut donc nullement l'exécution des condamnations au profit de la partie civile, sous la réserve de la condition résolutoire qui résultera de l'opposition elle-même. Elles demeureront exécutoires pendant trente ans.

L'opposition survenant dans le délai extraordinaire prévu par le nouvel article 187, la condition résolutoire opérera donc ses effets contre la partie civile qui aura exécuté. Celle-ci sera victime si elle succombe sur l'opposition. La conséquence paraîtra rigoureuse. Mais en somme la partie civile ne sera tenue de restituer que lorsqu'il sera démontré qu'elle n'avait droit à rien.

V.

Effets du délai extraordinaire d'opposition sur la procédure.

L'opposition anéantit le jugement. Elle anéantit aussi ses suites. Mais elle n'anéantit pas la procédure antérieure à l'audience.

Il y a lieu, en effet, de distinguer trois phases dans la procédure du défaut : selon qu'elle est antérieure à l'audience, faite à l'audience, postérieure à l'audience.

a) La procédure antérieure à l'audience.

Pour s'acheminer à l'audience, on a dû choisir une des deux voies : soit l'information préparatoire, soit la citation directe.

Dans le cas de l'information préparatoire, le juge d'instruction est saisi par un réquisitoire du ministère public ou par un flagrant délit qui parvient à sa connaissance ou par une plainte avec constitution de partie civile. Le tribunal est saisi par une ordonnance de renvoi.

Toute cette procédure subsiste devant une opposition. C'est ce qui résulte déjà de l'article 188 du Code d'instruction criminelle qui dit : « L'opposition emporte de droit citation à la première audience ». C'est ce qui résulte aussi de notre texte portant que « la condamnation sera non avenue », et non la procédure qui a conduit aux débats.

Conséquences :

α) La compétence du tribunal se trouve fixée par la procédure antérieure. (Si un militaire, par exemple, est poursuivi devant le tribunal correctionnel par connexité avec des complices civils, s'il est condamné par défaut et les civils acquittés, l'opposition le ramènera cependant devant le tribunal correctionnel. (Cf. *Pand. B. V° Connexité en matière criminelle*, n° 113-117.)

β) L'information préparatoire ne pourra succéder à la citation directe ;

γ) L'instruction ne pourra être rouverte, si elle est close par une ordonnance de renvoi.

b) La procédure à l'audience.

Cette procédure comporte l'interrogatoire du prévenu et l'audition des témoins, qui est — et on peut le regretter, — facultative en appel.

D'après le texte pris à la lettre, la procédure à l'audience subsisterait : il porte que *la condamnation* seule est non avenue, non la procédure qui l'a précédée.

Ce système serait inadmissible.

En effet, le but de la réforme est de faire bénéficier le défaillant d'un débat contradictoire. Il ne peut l'être que pour autant qu'il soit repris dans la forme ordinaire. Les témoins et le prévenu doivent être mis en présence pour que ce dernier puisse rectifier, démentir, faire préciser.

En un mot, il importe de faire éprouver les témoignages par la contradiction.

L'article 188 du Code d'instruction criminelle dit d'ailleurs que l'opposition emporte de droit *citation* à la première audience. Donc tout ce qui suit la citation est à recommencer. Toutes les exceptions et défenses peuvent être présentées (GARRAUD, *Précis de droit criminel*, n° 577).

c) *La procédure postérieure à l'audience :*

La condamnation disparaît ainsi que tous les actes généralement quelconques qui l'ont continuée.

On est ramené à la première audience : le ministère public doit administrer sa preuve, et succombera faute de l'administrer.

Les conséquences déjà produites du jugement doivent être arrêtées dans leurs effets.

Deux hypothèses sont à prévoir :

a) Le jugement a été frappé d'un recours :

L'appel « a minima » du ministère public et de la partie civile vis à vis de qui le jugement est contradictoire a nécessairement lieu dans les dix jours du prononcé : l'opposition du prévenu lui sera presque toujours postérieure, Elle aura pour effet de rendre l'appel non avenue : on ne conçoit pas l'appel d'un jugement qui n'a jamais existé.

b) Le jugement a été suivi d'exécution :

L'opposition arrête l'exécution, l'interdit pour l'avenir, l'efface dans le passé. Toutefois, à ce dernier point de vue, il existe de nombreuses impossibilités.

1. Privation de droits :

L'opposant sera réputé n'avoir jamais été déchu de ses droits.

Ainsi les actes qu'il aurait faits comme tuteur, comme investi de la puissance paternelle, etc., seront valables.

2. Peines morales :

Les tribunaux ordonnent fréquemment, à titre de peine morale ou dans un but de réparation, que leurs jugements soient affichés ou insérés dans les journaux. Comment opérer la remise des choses en état?

Si l'opposition aboutit à un acquittement, cet acquittement pourra être publié dans les mêmes conditions que la condamnation qu'il remplace.

Si elle aboutit à une réduction de peine, l'affichage aurait un caractère plus aggravant que réparateur.

3. Peines pécuniaires. — Restitutions. — Confiscations. — Amendes. — Dommages-intérêts :

Les amendes payées à l'État, les dommages fournis à la partie civile, devront être restitués dans les conditions prévues par l'article 1183 du Code civil qui détermine les effets de la condition résolutoire.

Théoriquement, la restitution sera due dès que l'opposition sera admise, même si le jugement est maintenu au fond.

Mais elle sera, pratiquement, empêchée par les principes de la compensation, le jugement nouveau statuant en même temps sur l'admissibilité de l'opposition et sur le fond et rendant l'adversaire de l'opposant à la fois débiteur de l'indu et créancier d'une somme précisément équivalente à cet indu.

En ce qui concerne les intérêts, il faudra distinguer.

Les intérêts de l'amende devront en équité être restitués.

Mais les intérêts du dommage auront couru au profit de la partie civile du jour de sa demande (art. 1377, 1378 et 1380 C. civ.).

4. Peine corporelle :

Il ne paraît guère possible qu'il y ait eu exécution de la peine corporelle sans que le condamné ait eu connaissance du jugement et de sa signification. En tous cas, la prison subie ne pourrait pas ne pas avoir été subie : l'effet de la rétroactivité serait de l'effacer dans ses conséquences morales.

La condamnation frappée d'opposition ayant disparu, il n'y aura pas lieu d'en tenir compte, soit pour le cumul des peines, soit pour la récidive légale, soit pour les récidives spéciales.

Seront encore définitifs et irrévocables tous les jugements rendus au civil et passés en force de chose jugée et dans lesquels on se sera fondé sur la condamnation au correctionnel, bien que cette condamnation n'existe plus.

VI.

Effets du délai extraordinaire d'opposition sur la prescription.

Quand une opposition est formée dans le délai ordinaire, le jugement par défaut disparaît, et la prescription de l'action publique reprend son cours.

Au contraire, quand l'opposition est formée dans le délai extraordinaire, le jugement par défaut qui vient à tomber *conservé* cependant cet effet d'avoir mis fin à la prescription de l'action et d'avoir fait courir la prescription de la peine.

Cela résulte du paragraphe 5 de l'article 1er, qui rend l'opposition recevable jusqu'à l'expiration des délais de la prescription de la peine, c'est-à-dire pendant cinq ou dix ans en matière correctionnelle (Code pénal, art. 92). Or, si la prescription de l'action continuait à courir, elle serait acquise après trois ans (Code de procédure pén., art. 22). Passé ce délai, il ne serait plus possible de ramener l'affaire devant le juge par la voie de l'opposition. En laissant celle-ci ouverte jusqu'à la prescription de la peine, le projet décide donc implicitement qu'il n'est plus question de la prescription de l'action.

La loi française admet également l'opposition « jusqu'à la prescription de la peine ». On en conclut généralement, comme nous le faisons pour notre

projet, que l'opposition formée dans le délai extraordinaire ne fait pas courir de nouveau la prescription de l'action; le jugement par défaut, bien qu'annulé, conserve cet effet de substituer la prescription de la peine à celle de l'action. (SIREY, Code d'instr. crim., art. 187, n° 98-99; *Pandectes franç.*, Jugements par défaut, n° 2393, 2397; LELLOIR, Code d'instr. crim., art. 187, n° 58 et 59; CASSAT, 13 mars 1897. *Pasicr.* 1898, 1, 105. *Contra* ROUGIER. *Jugement par défaut*. p. 281.)

On entrevoit les nombreuses conséquences de ce principe : Quand il n'y a pas de signification à personne, la prescription empêche que la peine soit subie, mais elle ne l'efface pas. La récidive et le cumul des peines sont donc possibles après les délais de prescription sans que le condamné puisse faire rouvrir les débats ;

Si le condamné vient à décéder dans les délais de prescription de la peine, ce décès fera prématurément défaillir la condition résolutoire et rendra le jugement définitif avec rétroactivité.

La personne ne pourra plus être atteinte, mais le patrimoine passera aux héritiers, grevé des amendes et des frais.

Il n'est pas inutile d'attirer l'attention sur cette nouvelle différence entre les effets du délai ordinaire et du délai extraordinaire d'opposition, et, par voie de conséquence, sur cette nouvelle atténuation de la règle que la condamnation frappée d'opposition est « non avenue » (art. 1er, § 2).

VII.

Les individus actuellement condamnés par défaut pourront-ils réclamer le bénéfice de la nouvelle disposition ?

Beaucoup d'individus ont été frappés de condamnations par défaut qui peut être auraient été rapportées, si notre réforme avait été en vigueur.

Ces individus — à supposer qu'il n'y ait pas prescription de la peine qui leur a été infligée — pourront-ils bénéficier de la nouvelle législation ?

Les principes généraux du droit répondent à cette question.

Il est admis, en effet, que les lois de procédure pénale sont applicables du jour de leur promulgation, aussi bien aux procès déjà commencés qu'à ceux intentés depuis. (SERVAIS sur NYPELS, Code pénal, art. 2, n° 5; BLANCHE, *Études sur le Code pénal*, tome I, n° 33-38; GARRAUD, *Droit pénal français*, tome I, n° 138-140.)

On justifie ainsi cette règle : « Si un changement se produit dans l'organisation des juridictions pénales, leur compétence, leur procédure, ce changement est présumé devoir amener une application plus exacte et plus équitable des lois pénales. Or, que peut équitablement demander l'accusé? Que la loi lui donne les moyens de faire reconnaître son innocence. Qui détermine ces moyens et organise les meilleurs procédés pour arriver à ce résultat? Le pouvoir social par l'organe du législateur. Les lois de procédure doivent donc, d'après leur nature, s'appliquer, du jour de leur promulgation, à toutes les poursuites, quelle que soit la date de l'infraction. » (GARRAUD, n° 138.)

Haus dit que la loi nouvelle doit réagir, même en ce qui concerne la procédure, sur les faits antérieurs non encore irrévocablement jugés, lorsque cette loi est plus favorable aux prévenus que l'ancienne. (Droit pénal, n° 197.)

Cette dernière restriction provient de ce que l'auteur a en vue, comme le montre la suite du texte, le cas où le changement de procédure résulte d'un changement dans la qualification du fait. Il est évident qu'un changement de qualification ne peut avoir d'effet rétroactif que s'il est favorable au prévenu.

Puisque le projet de loi introduit une règle de procédure favorable au prévenu, la restriction formulée par Haus ne le touche pas.

Il faut en conclure que, le jour où la loi nouvelle entrera en vigueur, tous ceux qui se trouveront dans les conditions prévues par cette loi, pourront faire usage des droits qu'elle accorde. Les condamnés qui auront laissé passer les délais d'opposition que leur accordaient les articles 151 et 187, pourront user du droit d'opposition accordé par la loi nouvelle.

En réalité, il n'y a pas même là de rétroactivité; l'acte d'opposition formé après la mise en vigueur de la loi nouvelle sera valable si le condamné se trouve dans les conditions prévues par cette loi. C'est l'application de la règle : *Tempus regit actum*.

*
* *

Le texte flamand contient une erreur. A l'article 3, les mots : « un jugement ou un arrêt de condamnation prononcé par défaut » sont traduits par : « een bij verstek uitgesproken vonnis of veroordeelend arrest ». Il faut dire : « een bij verstek uitgesproken veroordeelend vonnis of arrest ».

*
* *

Telle sera, dans ses grandes lignes, la portée de la réforme soumise à la Chambre. Cette réforme s'attache à des détails de procédure, mais ces détails ne peuvent être dédaignés sans imprudence. La perfection des lois pénales n'intéresse pas seulement les criminels qui sont traduits en justice. Elle ne saurait être indifférente à aucun citoyen, même à celui que son honnêteté met le mieux à l'abri du soupçon.

« Les connaissances que l'on a acquises sur les règles les plus sûres que l'on puisse tenir dans les jugements criminels, dit Montesquieu, intéressent le genre humain plus qu'aucune chose qu'il y ait au monde (1). » Et Mirabeau, qui parlait d'expérience, ajoute : « En tous pays, en tous temps, la liberté civile a principalement dépendu de la forme des jugements criminels et de la nature des lois pénales (2). »

Le Rapporteur,

H. CARTON DE WIART.

Le Président,

NERINCX.

(1) MONTESQUIEU, *Esprit des lois*, liv. XII, ch. II.

(2) MIRABEAU, *Des lettres de cachet et des prisons d'Etat*, Introd. p. 13. Édit de 1782.

PROJET DE LOI.

PROJET DE LOI.

 Projet du Sénat.

ARTICLE PREMIER.

L'article 187 du Code d'instruction criminelle est abrogé et remplacé comme suit :

La condamnation par défaut sera comme non avenue, si le condamné forme opposition à l'exécution du jugement avant l'expiration du délai indiqué ci-après.

Le délai pour former opposition sera de dix jours. Il courra du jour de la signification du jugement lorsqu'elle aura été faite au condamné en parlant à sa personne.

Si la signification du jugement faite au condamné n'a pas été notifiée en parlant à sa personne, le délai ne courra que du jour où le condamné l'aura connue.

L'opposition sera recevable jusqu'à l'expiration des délais de la prescription de la peine s'il n'est pas établi que le condamné ait eu connaissance de la signification faite à son domicile.

L'opposition sera signifiée, à la requête du condamné, au ministère public et aux autres parties en cause.

WETSONTWERP.

 Ontwerp van den Senaat.

ARTIKEL 1.

Artikel 187 van het Wetboek van strafvordering wordt ingetrokken en vervangen door de hiernavolgende bepalingen :

Veroordeeling bij verstek wordt evenals niet gedaan beschouwd, zoo de veroordeelde tegen het ten uitvoer leggen van het vonnis verzet aantekent vóór het vervallen van den termijn, als hierna bepaald.

De termijn voor het aantekenen van verzet bedraagt tien dagen. Hij vangt aan op den dag na dien waarop het vonnis werd beteekend, zoo dit werd gedaan, sprekende tot den veroordeelde persoonlijk.

Werd van de aan den veroordeelde gedane beteekening van het vonnis geen kennis gegeven sprekende tot hem persoonlijk, zoo vangt de termijn eerst aan op den dag na dien waarop hij er kennis van heeft gehad.

Het verzet is ontvankelijk totdat de termijnen van verjaring der straf zijn vervallen zoo het niet bewezen is dat de veroordeelde kennis heeft gehad van de te zijner woon gedane beteekening.

Verzet wordt, op aanzoek van den veroordeelde, beteekend aan het openbaar ministerie en aan de overige betrokken partijen.

Projet amendé par la section centrale.

Ontwerp gewijzigd door de Middenafdeeling.

Projet du Sénat.

Lorsque le délai à compter du jour de la signification du jugement se sera écoulé sans que l'opposition ait été signifiée, il pourra être procédé à l'exécution des condamnations.

Les frais et dépens causés par l'opposition, y compris le coût de l'expédition et de la signification du jugement, seront laissés à la charge de l'opposant si le défaut est imputable à celui-ci.

ART. 2.

Le premier alinéa de l'article 181 du Code d'instruction criminelle est modifié comme suit :

L'opposition au jugement par défaut pourra être faite par déclaration en réponse au bas de l'acte de signification. Elle pourra aussi être faite par acte notifié ainsi qu'il est dit à l'article 187.

ART. 3.

La disposition suivante est ajoutée

Ontwerp van den Senaat.

Wanneer de termijn, te rekenen van den dag, waarop het vonnis beteekend werd, verlopen is zonder dat verzet beteekend werd, mogen de veroordeelingen ten uitvoer worden gelegd.

De kosten en uitgaven, veroorzaakt door het verzet, daaronder begrepen de kosten van uitvaardiging en beteekening van het vonnis, zijn ten laste van den verzettende, zoo het verstek aan hem te wijten is.

2. ART.

Lid 1 van artikel 181 van het Wetboek van strafvordering wordt gewijzigd als volgt :

Verzet tegen het bij verstek uitgesproken vonnis kan worden aangeteekend door eene als antwoord onderaan de akte van beteekening vermelde verklaring. Het kan ook worden aangeteekend door eene akte, beteekend zooals gezegd bij artikel 187.

ART. 3.

Volgende bepaling wordt aan arti-

Projet amendé par la section centrale.

Ontwerp gewijzigd door de Middenafdeeling.

Ajouter, entre les § 7 et 8 de l'article premier :

« En cas d'appel des parties poursuivantes ou de l'une d'elles, il pourra être procédé au jugement sur l'appel lorsque le délai, à compter du jour de la signification du jugement, se sera écoulé sans que l'opposition ait été signifiée. »

Ajouter à l'article premier, in fine:

« En ce qui concerne la partie civile et la personne civilement responsable, le délai pour former opposition courra toujours de la signification du jugement. »

Tusschen lid 7 en lid 8 van artikel 1 het volgende in te lassen :

« Ingeval de vervolgende partijen, of één harer, zich in hooger beroep voorzien, kan er uitspraak over het beroep worden gedaan wanneer de termijn, te rekenen van den dag na de beteekening van het vonnis, verloopt zonder dat het verzet is beteekend. »

Aan het slot van artikel 1 het volgende toe te voegen :

« Wat betreft de burgerlijke partij en de persoon die burgerrechtelijk aansprakelijk is, neemt de termijn tot aantekening van verzet altijd een aanvang te rekenen van de beteekening van het vonnis. »

à l'article 413 du Code d'instruction criminelle :

Le délai accordé au ministère public et à la partie civile pour se pourvoir en cassation contre un jugement ou un arrêt de condamnation prononcé par défaut prendra cours à l'expiration du dixième jour qui suit celui de la signification faite soit à personne, soit à domicile, s'il n'est pas intervenu d'opposition de la part du condamné.

kel 413 van het Wetboek van strafvordering toegevoegd :

Is vanwege den veroordeelde geen verzet aangeteekend, zoo neemt de termijn, die aan het openbaar ministerie en aan de burgerlijke partij is verleend om zich in verbreking te voorzien tegen een bij verstek uitgesproken vonnis of veroordelend arrest, aanvang bij het vervallen van den tienden dag na dien van de hetzij aan den persoon, hetzij ter woon gedane beteekening.

Projet amendé par la section centrale.

Voorstel gewijzigd door de Middenafdeeling.

Dans le texte flamand :

Au lieu de :

« een bij verstek uitgesproken
vonnis of veroordeelend arrest »,
dire :

« een hij verstek uitgesproken
veroordeelend vonnis of arrest. »